

Голас Радзімы

№47
(2553)

20 лістапада 1997 г.
Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

КАЛАСАВІНЫ

Кветкі да помніка Якубу Коласу ў Мікалаеўшчыне.
Фота Яўгена КАЗЮЛІ.
(Заканчэнне фотарэпартажу на 6-й стар.)

З МІЖНАРОДНАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ IOV

ФАЛЬКЛОР У НАСТУПНЫМ ТЫСЯЧАГОДДЗІ

Сёння, на парозе XXI стагоддзя, з асаблівай востравай пытанні: якім будзе гэтае стагоддзе, якім стане будучае грамадства, якімі будзем мы? Якія ідэі, каштоўнасці стануць галоўнымі? Ці не стане наша грамадства, дзякуючы моцнаму развіццю тэхнічнай цывілізацыі грамадствам прымітыўных, збяднелых духоўна тэхнакратаў, якія не ведаюць і не разумеюць уласнай культуры, яе гуманістычных ідэалаў, эстэтыкі, каштоўнасці. Бо тыя працы, якія захапілі ўвесь свет, бясплітна ўцягваюць у сучасныя цывілізатарскія змены ўсе слаі грамадства і, наогул, усе народы. Тут і такія дэструктыўныя з'явы, як атамныя выбухі і катастрофы, моцнае забруджванне навакольнага асяроддзя, якое вядзе да экалагічных катаклізмаў. Парушэнні на-

туральнай структуры, раўнавагі і чысціні прыроднага асяроддзя сталі цяжкай хваробай сучаснай цывілізацыі, небяспэкай нават для фізічнага існавання нашага і будучага пакаленняў. Знішчаючы натуральнае асяроддзе, мы знішчаем і базу, з якой узрасла народная культура. Калі няма сонца, чыстага паветра і празрыстай вады, не можа быць і паўнацэннага, здаровага чалавека — носьбіта народнай культуры. Пытанне экалогіі культуры і шмат іншых актуальных пытанняў абмяркоўваліся на прайшоўшай нядаўна ў Мінску на базе Рэспубліканскага спартыўнага комплексу Раўбічы VI Еўрапейскай канферэнцыі Міжнароднай арганізацыі па народнай творчасці IOV "Народная куль-

(Заканчэнне на 6-й стар.)

Нацыянальная бібліятэка Беларусі была ўтворана 15 верасня 1922 года на базе бібліятэкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і называлася Беларускай дзяржаўнай і ўніверсітэцкай бібліятэка, а з 1926 года яе пераўтварылі ў самастойную Беларускаю дзяржаўную бібліятэку.

НАЦЫЯНАЛЬнай БІБЛІЯТЭЦЫ — 75 ГОД

ЗАХАВАЛЬНІЦА ПАМЯЦІ БЕЛАРУСІ

Збіральнікам і першым дырэктарам бібліятэкі, які ўзначальваў яе на працягу 40 гадоў, быў Іосіф Сіманюскі. Ён меў шырокую эрудыцыю і бліскучую еўрапейскую адукацыю (вучыўся літаратуразнаўству ў Сарбоне і Бёрнскім ўніверсітэце), быў знаўцам кнігі і надзелены пазычным талентам. Дзякуючы яго намаганням, былі сабраны вялізныя кніжныя фонды і створаны спрыяльныя ўмовы для развіцця бібліятэчнай справы ў Беларусі. На працягу 1926—1933 гадоў бібліятэка адкрыла свае філіялы ў Віцебску, Магілёве, Гомелі, а ў 1934 годзе — у Мінску пры Доме ўрада (цяпер гэта абласная і прэзідэнцкая бібліятэкі). Да 1941 года ў бібліятэцы захоўвалася звыш 2-х мільёнаў тамоў, з якіх да вызвалення Мінска 3 ліпеня 1944 года ацалела толькі 321 тысяча. На працягу 1944—1945 гадоў у бібліятэку вярнулі ўсяго 600 тысяч выданняў з ліку вывезеных у Германію, Польшчу, Чэхаславакію і Венгрыю. У 1948 годзе фонды бібліятэкі дасягнулі даваеннага ўзроўню, але шматлікія прабы ў каштоўных калекцыях засталіся і па сённяшні дзень.

Цяпер у фондах бібліятэкі захоўваюцца каля 7,5 мільёна адзінак, ад пергаменту да аптычных дыскаў. Сярод іх ноты, карты, выяўленчыя матэрыялы, аўдыёвізуальныя дакументы, дысертацыі, аўтарэфэраты і мікрафільмы дысертацый, CD-ROM і інш., у тым ліку 500-тысячны фонд нацыянальных выданняў і беларускі, а таксама 60-тысячны збор рукапісаў, рэдкіх кніг і старадрукаў XIV—XX стагоддзяў на славянскіх, заходнееўрапейскіх і ўсходніх мовах, больш за 1 мільён замежных дакументаў.

З 1956 года бібліятэка з'яўляецца дэпазітарам матэрыялаў ААН і ЮНЕСКА. З 1992 года яна перайменавана ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі і, з'яўляючыся галоўнай бібліятэкай рэспублікі, задавальняе ўніверсальныя інфармацыйныя запатрабаванні ўсяго грамадства. Цяпер бібліятэка — гэта цэнтр па збіранню і захоўванню нацыянальнага дакумента і беларускі, ўніверсальны дэпазітарый, навукова-даследчы і каардынацыйны цэнтр бібліятэказнаўства, бібліяграфазнаўства, кнігазнаўства. Новы этап яе развіцця пачаўся з укаранення камп'ютэрызацыі і асваення сучасных інфармацыйных тэхналогій. З 1993 года тут дзейнічае электронны каталог, ствараюцца рэтраспектыўныя базы даных (БД) па ўсіх напрамках дзейнасці НББ.

(Заканчэнне на 7-й стар.)

ФОТАРЭПАРТАЖ З БЯРОЗАЎКІ

ШКЛЯНЫ ЦУД

Даўнавата не быў я ў Бярозаўцы. А змен тут адбылося за гэты час шмат. Приемна бачыць рабочы пасёлак сярод лесу, непадалёку ад сэрэбразоннага Нёмана, а галоўнае — абноўлены, фактычна новы шклозавод "Нёман" — вядомае ў свеце прадпрыемства.

Ідзем па яго цэхах, у якіх працуе чатыры з паловай тысячы чалавек. Шмат моладзі — хлопцаў і дзяўчат. Нават беглы погляд дае падставу бачыць у іх руплівых працаўнікоў. Вось людзі адной з асноўных на заводзе прафесій — шкловы-дзімалшчыкі. Апускаюць яны доўгія трубки ў гарачае, распаленае да чырвані варыва, набіраюць у лёгкія больш паветра, дзьмуць — і на канцы трубки з'яўляецца патрэбнай формы посуд. Іншыя даводзяць яго да паду — шліфуюць, аздабляюць.

(Заканчэнне на 8-й стар.)

ДА ЧЫТАЧОЎ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ» Ў БЕЛАРУСІ!

Пачалася падпіска на перыядычныя выданні на першую палову 1998 года.

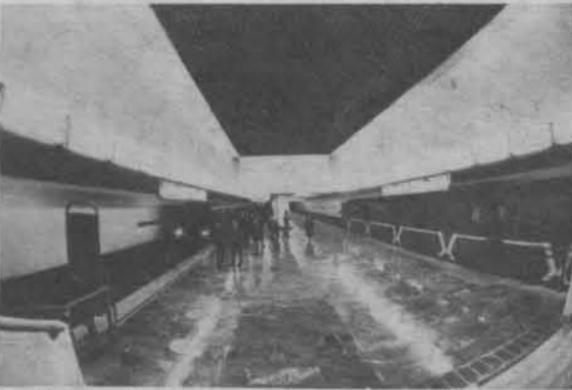
На газету "Голас Радзімы" можна падпісацца ва ўсіх паштовых аддзяленнях Беларусі.

Індэкс штотыднёвіка "Голас Радзімы" — 63 854.

Спадзяемся, што нашы пастаянныя чытачы і прыхільнікі не толькі самі падпішуцца своечасова на "Голас Радзімы", але і параяць іншым зрабіць гэта.

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

МІНСКАЕ МЕТРО

Апоўдні 7 лістапада адбылася ўрачыстая здача ў эксплуатацыю новага 3,5-кіламетравага ўчастка другой лініі Мінскага метро і станцый "Аўтазаводская" і "Партызанская". Цяпер метро беларускай сталіцы налічвае 19 станцый, 25 кіламетраў падземных магістралей, 37 спецыяльных цягнікоў, якія з цягам часу выйдуць на паверхню — працяг існуючых ліній мяркуецца рабіць над зямлёй. Мінскае метро абслугоўвае адну трэць пасажырапатоку беларускай сталіцы, больш як 520 тысяч пасажыраў штодзённа.

Асноўныя ўрачыстасці прайшлі на станцыі "Аўтазаводская".

Прэзідэнт А. Лукашэнка, які прыняў удзел ва ўрачыстасцях з нагоды адкрыцця новых станцый і 20-годдзя пачатку будаўніцтва сталічнага метро, пуск новай лініі назваў "сведчаннем аздараўлення нашай эканомікі".

НА ЗДЫМКУ: адкрыццё новых станцый.

80-я ГАДАВІНА КАСТРЫЧНІКА

У Мінску сёлета з размахам прайшло адноўленае свята — Дзень Кастрычніцкай рэвалюцыі. 7 лістапада па былым Ленінскім, а цяпер праспекце Францішка Скарыны прайшлі каля 7 тысяч дэманстрантаў. На Кастрычніцкай плошчы сталіцы адбыўся канцэрт і народныя гуляні.

НА ЗДЫМКУ: дэманстрацыя 7 лістапада ў Мінску.

УКАЗ
ПРЭЗІДЭНТА РЭСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ № 580

Аб святкаванні 200-годдзя з дня нараджэння паэта Адама Міцкевіча

1. Арганізаваць у 1997—1998 гадах у Рэспубліцы Беларусь мерапрыемствы, прысвечаныя святкаванню 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча.

2. Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь у двухмесячны тэрмін утварыць арганізацыйны камітэт і падрыхтаваць план мерапрыемстваў па святкаванню 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча.

3. Міністэрству фінансаў выдзеліць у 1997—1998 гадах з рэзервавага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Брэсцкаму аблвыканкаму 5 мільярдаў рублёў і Гродзенскаму аблвыканкаму 30 мільярдаў рублёў для правядзення мерапрыемстваў, звязаных са святкаваннем 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча.

4. Міністэрству культуры забяспечыць у верасні 1998 года:

сумесна з Брэсцкім аблвыканкамам адкрыццё музея-сядзібы Адама Міцкевіча ў вёсцы Завоссе Баранавіцкага раёна;

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

сумесна з Гродзенскім аблвыканкамам правядзенне міжнароднага свята паэзіі.

5. Гэты Указ увесці ў дзеянне з дня яго падпісання.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
А. ЛУКАШЭНКА.

11 лістапада 1997 г.
г. Мінск.

КРЫМІНАЛ

ЗАТРЫМАНЫ
МІНІСТР І СТАРШЫНЯ

Як паведаміла прэс-служба Савета бяспекі Рэспублікі Беларусь, 11 лістапада 1997 года супрацоўнікамі праваахоўных органаў затрыманы і змешчаны ў следчы ізалятар Камітэта дзяржаўнай бяспекі міністр сельскай гаспадаркі і харчавання Рэспублікі Беларусь Васіль Лявонаў і старшыня праўлення закрытага акцыянернага таварыства аграпрамысловага аб'яднання "Рассвет" Васіль Старавойтаў.

В. Лявонаў затрыманы па падазрэнні ва ўчыненні злачынства, прадугледжанага артыкулам 91 частка 4 Крымінальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь (крадзеж маёмасці ў асабліва буйных памерах), і карупцыі.

В. Старавойтаў затрыманы па падазрэнні ў крадзежы ў асабліва буйных памерах.

Вядзецца следства, аб ходзе і выніках якога грамадскасць будзе інфармавана, адзначае прэс-служба.

З ПЕРШЫХ ВУСНАЎ

А. ЛУКАШЭНКА АБЯЦАЕ
ЗРАБІЦЬ БОЛЬШ ЖОРСТКАЙ
БАРАЦЬБУ З КАРУПЦЫЯЙ
У БЕЛАРУСІ

Як паведаміла агенства Інтэрфакс, Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка назваў чарговым крокам у барацьбе з карупцыяй арышты міністра сельскай гаспадаркі Васіля Лявонава і старшыні акцыянернага таварыства "Рассвет" Васіля Старавойтава.

А. Лукашэнка падкрэсліў, што "калі не змагацца з карупцыяй, ніякія рэформы не пройдуць". Паводле слоў Прэзідэнта, матэрыялы "па крадзежы ў асабліва буйных памерах" на цяпер ужо былога міністра сельскай гаспадаркі былі перададзены яму яшчэ 2 тыдні назад, і ён палічыў іх вельмі сур'ёзнымі.

А. Лукашэнка перакананы, што ў Беларусі "няма людзей па-за зонай крытыкі, нават калі яны ходзяць побач з Прэзідэнтам". Паводле яго слоў, "нават калі гэта зрабілі б мае блізкія сваякі, не дай Бог, я нічога б не змог для іх зрабіць: закон для ўсіх аднолькавы". А. Лукашэнка прызнаў, што пасля забойства ў Магілёве начальніка абласной інспекцыі камітэта Дзяржкантролю і яго сябра Яўгена Мікалуцкага барацьба з карупцыяй у Беларусі прыняла больш жорсткія формы.

А. Лукашэнка пры гэтым даў зразумець, што расследаванне дзейнасці АТ "Рассвет", якое раней ўзначальваў двойчы Герой Сацыялістычнай Працы В. Старавойтаў, было ініцыявана менавіта загінуўшым Я. Мікалуцкім. А следства па справе аб парушэннях у калгасе "Рассвет" выявіла дачыненне міністра сельскай гаспадаркі да фінансавых махінацый.

II МІЖНАРОДНЫ

ШЭСЦЬ З ДЗЕВЯЦІ

Адбыўся II Міжнародны конкурс юных піяністаў імя Ірыны Цвяткавай. З дзевяці пераможцаў шэсць юных піяністаў прадстаўляюць беларускае фартэп'янае мастацтва. Сярод іх: у малодшай групе першая прэмія прысуджана Даніілу Шляянкуву, другая — Вользе Сцяжко, дзве трэція — Надзеі Моладавай і Аляксандры Касцючэнка. Амаль усе яны — навучэнцы Рэспубліканскага музычнага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі.

У старэйшай узроставай групе званне лаўрэата і другую прэмію атрымаў дзесяцікласнік таксама Рэспубліканскага каледжа Алег Бабій, трэцюю прэмію — студэнт Маладзечанскага музычнага вучылішча Аляксандр Дзяруга.

Астатнія тры юныя лаўрэаты належаць да ўкраінскай фартэп'янальнай школы.

ПРАГНОЗЫ

СТАБІЛІЗУЕЦЦА
ЗДАБЫЧА НАФТЫ

Беларускім нафтавікам удалося запаволіць тэмпы падзення ўзроўню здабычы нафты, якія мелі месца напрыканцы мінулага — пачатку гэтага года.

За 10 месяцаў 1997 года ў рэспубліцы здабыта 1 520 519 тон нафты. Гэта складае 97,9 працэнта да аналагічнага леташняга перыяду, аднак, як сцвярджаюць спецыялісты, зніжэнне ўзроўню нафтаздабычы адбываецца планова, і бліжэйшым часам сітуацыя павінна поўнастабілізавацца. Для гэтага, адзначаюць эксперты, неабходна актывізаваць пошук і распрацоўку новых радовішчаў, а таксама больш эфектыўна выкарыстоўваць ужо адкрытыя.

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ЗДАРЭННІ

ЗАГІНУЛІ ПЯЦЁРА

У аўтамабільнай катастрофе 8 лістапада на трасе Брэст — Мінск у выніку сутыкнення аўтамабіляў "Опель" і "Жыгулі" загінулі пяцёра чалавек.

Чацвёрта — супрацоўнікі праваахоўных органаў Брэстчыны: Георгій Ходар — начальнік следчага аддзела па асоба важных справах абласной пракуратуры, Фёдар Казак — намеснік начальніка крымінальнага вышуку УУС, Анатоль Краеўскі — старшы ўпаўнаважаны па асоба важных справах крымінальнага вышуку, Сяргей Чарняўскі — старшы следчы-крыміналіст абласной пракуратуры.

Як стала вядома БелаПАН, яны вярталіся са службовай камандзіроўкі з Баранавіч. На сёмым кіламетры аўтадарогі Брэст — Мінск у аўтамабіль "Жыгулі" на вялікай скорасці ўрэзаўся аўтамабіль "Опель", за рулём якога быў жыхар Мінскай вобласці.

Вінаваты ў трагедыі загінуў на месцы. Аўтамабіль з жыхарамі Брэста ад сутыкнення загарэўся, дзверы заклініла. Паколькі ў "Жыгулях" знаходзілася службовая зброя з боепрыпасамі, выбухі гучалі неаднаразова.

ДЛЯ ДЗЯТВЫ

Усё лепшае, як і раней, у Магілёве аддаюць дзецям. Па-сапраўднаму сонечнай настрой таму ў дзяцей з дзіцячага сада-яслей "Сонейка", якім толькі што працаўнікі заводу "Строммашина" падарылі новы будынак.

ПРАПАНОВА

СТВАРЫЦЬ
МІЛІЦЫЮ НОРАВАЎ

Міліцыю нораваў прапанаваў стварыць у Віцебску галоўнаму абласнога скурна-венерычнага дыспансера Віктар Спірыдонаў. На яго думку, менавіта яна павінна заняцца барацьбой з прастытуцыяй, якая стала асноўнай прычынай распаўсюджвання сіфілісу і ВІЧ-інфекцыі.

Асабліва хвалюе віцебскіх медыкаў сітуацыя з павелічэннем колькасці падобных хворых у маладзёжным асяроддзі. Сёлета на Віцебшчыне ўжо зафіксавана больш як 1 700 выпадкаў захворвання на сіфіліс, у тым ліку 182 — сярод падлеткаў і 20 — сярод дзяцей.

Сваю прапанову аб стварэнні міліцыі нораваў Віктар Спірыдонаў адрасаваў сесіі Віцебскага абласнога Савета, дэпутатам якога ён з'яўляецца.

СПОРТ

У Галандыі на чэмпіянаце Еўропы па скачках на батуте віцэчэмпіёнка Галіна Лебедзева стала чэмпіёнкай у індывідуальных скачках. Акрамя таго, яна прывезла дамоў сярэбраны медаль за перамогу ў камандным заліку і бронзавы — у сінхронных скачках.

НА ЗДЫМКУ: чэмпіёнка Еўропы па скачках на батуте Галіна ЛЕБЕДЗЕВА.

ЗНЕШНІ ДОЎГ

1 МІЛЬЯРД ДОЛАРАЎ

Знешні дзяржаўны доўг Беларусі на сённяшні дзень — каля 900 мільянаў долараў ЗША. Мяркуюцца, што к канцу наступнага года ён складзе прыкладна адзін мільярд долараў. Доўг узрасце за кошт крэдытаў, якія чакаецца атрымаць па асобных кантрактах з рознымі інвестарамі.

Калектывы Беларускага таварыства "Радзіма" і рэдакцыі газеты "Голас Радзімы" смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці Міхаіла Лук'янавіча ТОНДЗЕЛЯ, галоўнага рэдактара Рэдакцыі праграм для замежных краін Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі, і выказваюць спачуванне родным і бліжнім нябожчыка.

ПРАБЛЕМЫ БЕЛАРУСКАГА ГІДРАМЕТЦЭНТРА

НАДВОР'Е
НА ЗАЎТРА

Згодна са статыстыкай, матэрыяльныя страты ў свеце, непасрэдна звязаныя са стыхійнымі бедствамі, за апошнія трыццаць год павялічыліся ў 40 разоў, а колькасць ахвяр прыродных з'яў за апошнія чвэрць стагоддзя склапае тры мільёны чалавек.

У гэтым годзе Беларусь, надвор'е якой вельмі нагадае славы талерантны нацыянальны характар, адчула на сабе, што такое ўдар стыхій, і расплацілася чалавечымі жыццямі за непадрыхтаванасць да яго. Размова аб надвор'і з плоскасці свецкай размовы імкліва перарасла ў пытанне жыцця і смерці...

На тэрыторыі Беларусі знаходзіцца пяцьдзесят станцый, сабраныя імі даныя трапляюць у Мінск, потым — у Маскву, адкуль паступаюць у Заходнюю Еўропу. Вынікі, атрыманыя ў еўрапейскіх метэацэнтрах, практычна гэтак жа бесперабойна паступаюць у Мінск.

Акрамя таго, прагноз, які мы чуюм па радыё, сіноптыкі складаюць на суткі, на двое і тры. Прагнастычныя матэрыялы з міжнароднага метэацэнтра ў Офенбаху дазваляюць рабіць прадказанне на пяць і сем сутак. Складаюцца і сезонныя прагнозы на шэсць месяцаў, але яны менш дакладныя. Між іншым, прагноз на двое-тры сутак у беларускіх сіноптыкаў спраўджваецца да 90 працэнтаў. Пры тых магчымасцях, якія яны сёння маюць, гэта вельмі надзейны паказчык. А магчымасці гэтыя невялікія. У нядаўнім мінулым радыёзандзіраванне праводзілася чатыры разы ў суткі трыма станцыямі — у Мінску, Брэсце і Гомелі. Сёння метэазандзіраванне вядзецца толькі з адной станцыі адзін раз у суткі — у тры гадзіны ночы з Мінска, бо кошт аднаго радыёзонада — 60 долараў, і грошы гэтыя ў выглядзе шара з апаратурай у літаральным сэнсе безваротна раствараюцца ў небе. У 1991 годзе сярэдняя колькасць выпускаў радыёзонадаў за 10 дзён складала 60, у 1996 — усяго 8. Для параўнання заўважым, што за рубяжом пры ўтварэнні цыклона непасрэдна да яго цэнтры адпраўляецца беспілотны самалёт. Па меры перамяшчэння цыклона ён пастаянна выпускае радыёзонады, якія даюць няспынную інфармацыю аб напрамку, хуткасці ветру і іншых паказчыках, што дазваляюць дакладна прагназаваць яго будучыню. Радыёзандзіраванне з-за недахопу сродкаў скарачана ці зусім не робіцца не толькі ў Беларусі, але і ў іншых рэспубліках СНД, што вельмі сур'ёзна ўплывае на дакладнасць прагнозаў ва ўсім свеце, бо атмасферныя працэсы ў розных пунктах зямлі ўзаемазвязаны паміж сабой самым цесным чынам.

Метэаралагічная тэхніка, як, зрэшты, і любая іншая, імкліва абнаўляецца і мадэрнізуецца. Так, існуюць спецыяльныя радыёлактары, якія могуць вызначыць колькасць ападкаў практычна на любой плошчы. У Мінску пра такія і не маравець. Ды што там лактары, не хапае людзей, каб весці кругласутачны дзяжурствы і сачыць за надвор'ем. У выпадку ўзнікнення штэрмавога папярэджання ці іншай небяспечнай з'явы сіноптыкі абавязаны паведаміць пра гэта ва ўсе народнагаспадарчыя арганізацыі, якіх у абавязковым спісе каля пяцідзясяці. Гэта значыць, што дзяжурны часам некалькі гадзін запар набірае самыя розныя тэлефонныя нумары, а калі гэта небяспечная прыродная з'ява чакаецца, напрыклад, праз дзве гадзіны, апошняя арганізацыя даведваецца аб ёй якраз пасля таго, як яна скончыцца.

За апошнія гады ў Беларусі давялося скараціць аграметзастапы, якія вялі назіранні пры калгасах і саўгасах. Іх даныя дазвалялі складаваць дакладныя аграпрагнозы, якія выкарыстоўваліся пры вызначэнні пачатку сяўбы, прагназаванні ўраджаю. На метэастанцыях выходзяць са строю датчыкі тэмператур, якія немагчыма замяніць з-за іх высокага кошту, няма датчыкаў ветру, якія сёння вырабляюцца толькі за мяжой. Забяспечанасць пастаўкамі прыбораў у 1991 годзе склапае 40 працэнтаў, у 1995 годзе гэты паказчык быў роўны нулю. Гэтак жа ідуць справы і сёння. Інфармацыя са спадарожніка ў Мінску прымаюць усяго двойчы ў суткі, што яўна недастаткова, а інфармацыя з геастацыянарнага спадарожніка беларускім метэаролагам і зусім недаступная, бо няма сродкаў на набыццё апаратуры для яе прыёму.

Цікава адзначыць, што ўся інфармацыя, якой абменьваюцца паміж сабой метэаролагі свету, бясплатная, не лічачы ўзносаў у суветную метэаралагічную арганізацыю. Аднак гэтыя грошы цалкам акупляюцца, бо СМА ўжо неаднаразова бясплатна прадастаўляла беларускім сіноптыкам вынікі радыёзандзіравання і іншую не менш каштоўную інфармацыю. Салідарнасць і дабрачыннасць сіноптыкаў абумоўлена не толькі іх шырокай душой, але і разуменнем таго, што нашы цяжкія вельмі хутка могуць ператварыцца ў іх праблемы, бо

метэаралагічныя працэсы глабальныя, узаемазвязаныя і патрабуюць дакладных ведаў усіх фактараў, што ўплываюць на надвор'е. Менавіта гэта і абумоўлівае тое, што на фоне эканамічных і сярбоўскіх сувязей, што рвуцца, адносіны паміж метэаслужбамі краін СНД наладжваюцца і мацнеюць. На сённяшні дзень створаны і добра функцыяніруе Камітэт саюза Беларусі і Расіі па гідраметэаралогіі. Масква спраўна пастаўляе Мінску метэаінфармацыю, нядаўна там атрымалі з Амерыкі суперкамп'ютэр "CRAU", які дазволіць ствараць тэхналогіі аператыўных гідраметэаралагічных прагнозаў надвор'я. Заклучаны і, галоўнае, дзейнічаюць пагадненні аб узаемным супрацоўніцтве з Украінай, Літвой, Латвіяй, Польшчай.

У што можна выпіцца імкненне эканоміць на метэаслужбе, ярчай за ўсё паказаў смерч, які праішоў гэтым летам па Беларусі. Апускаючы вузласпецыяльны падрабязнасці, заўважым, што менавіта радыёзандзіраванне, якое не вядзецца ў Брэсце з-за адсутнасці сродкаў, дазволіла б разлічыць хуткасць ветру, яго напрамак і своечасова папярэдзіць людзей аб небяспецы. Аб тым, якую важнасць для народнай гаспадаркі ўяўляе дакладны метэапрагноз, гаворыць хача б той факт, што кожны год сукупная суветная эканоміка, дзякуючы метэаслужбам, атрымлівае дадатковы прыбытак у памеры 20—40 мільярдаў долараў. Пры гэтым, у залежнасці ад краіны, гэты даход у 5—10 разоў перавышае бюджэты, якія выдзяляюцца ўрадам для нацыянальнай метэаслужбы.

Апошнія гады сіноптыкам было дазволена заключыць дагаворы з арганізацыямі і камерцыйнымі службамі. У перыяд будаўніцтва гарадкоў для ваенных, якія вярталіся з краін Усходняй Еўропы, для замежных будаўнічых фірм было арганізавана складанне прагнозаў надвор'я ў гарадах, дзе ішло будаўніцтва. Для медыцынскіх устаноў складаюцца прагнозы змянення ціску, месячныя прагнозы надвор'я заказваюць органы Дзяржстраху і Міністэрства лясной гаспадаркі. Але самая вялікая колькасць заказаў тычыцца паліўна-энергетычнай галіны — ад прагнозаў надвор'я залежыць час уключэння ацяплення і рэгуляроўка падачы цяпла. Бываюць і больш лакальныя заказы — аўтатранспартныя прадпрыемствы просяць даць кансультацыі аб надвор'і ў Заходняй Еўропе, Прыбалтыцы. Атрыманыя грошы ідуць на пакупку абсталявання і прыбораў.

Складанне прагнозаў — прафесіянальны занятак сіноптыкаў, і кожны дзень, заглядаючы наперад, яны навучыліся прадбачыць і свае ўласныя праблемы. У перспектыве айчынай метэаслужбы — цяжкія са спецыялістамі. Большасць вопытных супрацоўнікаў гідраметэацэнтра знаходзяцца на парозе пенсійнага ўзросту, а замяніць іх проста няма каму: у Беларусі сіноптыкаў не рыхтуе ніводная навучальная ўстанова. Санкт-Пецярбург, Адэса і Чарнаўцы, дзе знаходзяцца адпаведныя вышэйшыя навучальныя ўстановы, — цяпер за межжы, вучоба там звязана з пэўнымі цяжкасцямі, а жадаючыя ехаць туды з дому на пяць гадоў сёння практычна няма. І можа стацца, што ў хуткім часе беларусам застанецца толькі радавацца, што тарнада, ураганы і смерчы па тэрыторыі нашай краіны пракатваюцца раз у стагоддзе, і ўспамінаць народныя прыкметы, па якіх нашы бабкі вякамі складалі доўгатэрміновыя прагнозы з высокай ступенню верагоднасці.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

ГРАМАДСКІ ПАРАДАК

Зразумела, у кожнай цывілізаваанай краіне павінны ўладарыць грамадская згода і агульны парадак. Бо нават дзіцяці зразумела: толькі ў падобных умовах эканоміка развіваецца стабільна і рытмічна, а грамадзяне набываюць такое неабходнае ім пачуццё ўпэўненасці і абароненасці. Паклапаціцца ж пра ўсё — абавязак дзяржаўнай улады. Што яна звычайна і робіць, адпаведна ўласным ідэалагічным перакананням і палітычным метадам: у адных выпадках абспіраючыся на трывалую і дакладна вывераную, дэмакратычную заканадаўчую базу, у іншых — на пэўныя асаблівасці нацыянальнай свядомасці і традыцыі, а дзе-нідзе — проста на паліцэйскія дубінкі і жорсткую сістэму пакаранняў. Дарэчы, як паказвае практыка, апошні падыход забяспечвае асабліва вымуштрываны парадак.

Сёння ніхто не спрачаецца: сучасная вытворчасць, яе складаны тэхнічна-арганізацыйны механізм патрабуюць моцнай дысцып-

заў, работнікі юрыдычных службаў прадпрыемстваў, устаноў, што ўдзельнічалі ў абмеркаванні праекта, расцанілі яго нават як дакумент, які супярэчыць Канстытуцыі. На многіх абмеркаваннях людзі гаварылі: аўтары праекта слаба ведаюць рэальную абстаноўку ў працоўных калектывах, чым і як жывуць рабочыя. Адзінае, што завялена — жаданне запалохаць чалавека, можа, нават паралізаваць яго волю, паставіць у вельмі жорсткія рамякі, калі непазбежна пацярпець, будучы ўшчэплены ў правах і невінаватых людзі.

Шмат нараканняў выклікала тое, што адпаведна палажэнню праекта, звальненне работніка па ініцыятыве наймальніка не ўзгадняецца з прафсаюзам, як гэта было дасюль прадугледжана працоўным заканадаўствам Беларусі. Недапушчальным палічылі грамадзяне сістэму шрафаў, перавод на тэрмін да шасці месяцаў на меней аплатаемую работу ці паніжэнне на пасадзе. Апошняя

З «ВОЎЧЫМ БІЛЕТАМ»
У СВЕТЛУЮ БУДУЧЫНУ?

ліны, з чым апошнім часам у нас сапраўды ўзнікла праблема. Але ж дысцыплінаваны, адказны за свае ўчынкi работнік і запалоханы, бяспраўны працоўны «вінік» — не адно і тое ж. З першым усялякая ўлада вымушана весці дыялог, размаўляць на роўных, на другога толькі пакрывае раздражнёна. На жаль, менавіта ноткі апошняга чуюцца ў праекце Дэкрэта Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Аб неадкладных мерах па ўмацаванні працоўнай і выканаўчай дысцыпліны», апублікаванага сёлетыні восенню Камітэтам дзяржаўнага кантролю і Адміністрацыйнай Праэдытуры. Як сведчаць радкі гэтага дакумента, «да падрыхтоўкі і абмеркавання праекта прыцягваліся вышэйшыя дзяржаўныя органы краіны». Атрымліваецца, прапанаваны (цяпер ужо на разгляд працоўных калектываў) праект ёсць агульная пазіцыя нашай цяперашняй вышэйшай улады.

Якую ж рэакцыю выклікаў нарматыўны акт непасрэдна на прамысловых і сельскагаспадарчых прадпрыемствах? Ацэнка яго асноўных палажэнняў неадзначная — ад поўнага адабрэння да поўнага непрыняцця. Па даных інфармацыі Федэрацыі прафсаюзаў Беларускай, цалкам падтрымалі прэзідэнцкія ініцыятывы магільскае народнае прадпрыемства «АРМС», Магілёўскі металургічны завод, «Магілёўтранс», мінскія тэлевізійныя інфармацыйныя сеткі Мінгарвыканкома, таксама цалкам, але не пагадзіліся — брэсцкі завод «Цветатрон», Пінскі мясакамбінат, Камітэцкая райсельгастэхніка, Слоніцкая мэблевая фабрыка, гродзенскае вытворчае аб'яднанне «Азот», Магілёўскі ліфтабудаўнічы завод, магілёўскі завод «Строумашына», лакаматыўнае дэпо (Мінск) і іншыя. На многіх сходах адзначалася: прыняцце падобнага дакумента было б зразумелым у нейкіх надзвычайных умовах, напрыклад, пры ваенным становішчы або ў час стыхійнага бедства. Сёння ж палітыка «закручвання гаек» не можа прынесці станоўчых вынікаў, тым больш яшчэ далёка не вычарпаны іншыя, «мірныя» метады ўрэгулявання ўзніклых праблем. Падкрэслівалася: дакумент санкцыяніруе сапраўднае проціпастаўленне кіруючых чыноўнікаў у дзяржаўным апарате і на прадпрыемствах тым, хто непасрэдна працуе пад іх кіраўніцтвам — рабочым, інжынерам, служачым, калгаснікам. Такі падыход прынясе толькі негатыўныя вынікі, выпраўленне якіх запатрабуе значна большых сродкаў, чым тая няпэўная карысць, абяцаная грамадству прыняццем дэкрэта. Па звестках, якія паступілі з Мінскага абласнога аб'яднання прафсаю-

супярэчыць міжнароднай канвенцыі «Аб ліквідацыі прымусовай працы». Федэрацыя прафсаюзаў Беларускай катэгорыя не пагадзілася з тым, што работнік, звольнены за парушэнне дысцыпліны, не мае права атрымліваць прэмію на новым месцы работы на працягу цэлага года, бо такім чынам уводзіцца сістэма, якая яшчэ да рэвалюцыі 1917-га вызначалася як «воўчы білет». У той жа час у праекце дэкрэта нічога не гаворыцца пра тое, што невыкананне ці недастатковае выкананне работнікам сваіх абавязкаў можа ад яго і не залежаць (з-за адсутнасці адпаведных умоў працы), і тады гэта ўжо не павінна разглядацца як парушэнне дысцыпліны. Акрамя таго празмерная ўвага да падтрымання правілаў унутранага працоўнага распарадку і меры пакарання за яго парушэнне фактычна адводзяць на другі план прафесійныя якасці, кваліфікаваныя работнікаў. Напрыклад, цяжка патлумачыць, чаму дэкрэт прапануе парушальнікаў дысцыпліны адпраўляць на нечарговую атастацыю. Калі токар ці слесар мае высокі кваліфікацыйны разрад, то ад таго, што ён спазніўся да свайго станка (у гэтым, канешне, нічога добрага няма), яго майстэрства не зменшыцца.

А вось яшчэ адзін пункт праекта: «Забараніць прысуджэнне і ўручэнне ўзнагарод, выплаты прэміі (іншыя аналагічныя выплаты), павышэнне па пасадзе (званні, класе) у адносінах да асоб, якія маюць спяганне за парушэнне рашэнняў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, законаў, іншых актаў заканадаўства, рашэнняў суду, правілаў унутранага распарадку». І ўсё гэта пажыццёва ці што? Тэрміны ж не ўказаны. Толькі сказана: забараніць! Атрымліваецца: вярнуўся аднойчы з абеда на пяць хвілін пазней, адхапіў у майстра вымову ў загадзе і... прывітанне. Можна ўсё астатняе жыццё працаваць, як добра адладжаны механізм, аднак — ні табе прэміі, ні павышэння па службе. Дэкрэт не дазваляе.

У заключэнні, накіраваным Саветам Федэрацыі прафсаюзаў у Галоўнае дзяржаўна-прававое ўпраўленне Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, гаворыцца: у такім варыянце дэкрэт не можа быць прыняты. І тут паўстае пытанне: а навошта гэты дэкрэт нам увогуле патрэбны? У Беларусі існуе Кодекс законаў аб працы. Калі ён у нечым недастатковы, адстаў ад рэальных умоў, трэба яго дапрацаваць, папелшыць, для чаго ёсць парламент. Але давайце жыць па законах, прапануючы многія грамадзяне краіны, а не па дэкрэтах. Гэта раіць нам і гістарычны вопыт. Дарэчы, не такі ўжо далёкі.

Галіна УЛІЦЕНАК.

Пасля вайны пры адсутнасці свабоднага ўезду і выезду за межы СССР дыяспара паўнаўважана была названа. Рэгулярны прыток беларусаў і выхадцаў з Беларусі ў заходнія краіны выявіўся ў канцы 1980-х гадоў. У 1988—1990 гадах з БССР эмігравалі больш за 52 тысячы чалавек (Ізраіль, ЗША, Германія і інш.).

У пасляваенны час наглядлася невялікая памерах рэміграцыя. Пад уплывам перамогі СССР і саюзнікаў у другой сусветнай вайне тысячы эмігрантаў паверылі сталінскай прапагандзе, эмігранцкай прэсе савецкай арыентацыі і прынялі грамадзянства СССР. Юрыдычнай падставой стаў Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 14 чэрвеня 1946 года "Аб узнёсненні ў грамадзянства СССР падданых былой Расійскай імперыі, а таксама асоб, страціўшых савецкае грамадзянства", іншых актаў 1945—1947 гадоў, па якіх беларусы і ўкраінцы з былой Польшчы і літоўцы з даваеннай Літвы атрымалі права на набывццё савецкага грамадзянства. Тысячы выхадцаў з Беларусі прынялі яго, а сотні з іх вярнуліся на радзіму ў 50—60-я гады (з Францыі, Аргенціны толькі ў 1953—1955 гадах прыехалі каля 200 чалавек). Па некаторых звестках, да 1964 года прыбыло 10—15 тысяч аргенцінскіх беларусаў. Але ўжо з пачатку 60-х гадоў пачаўся іх адток у Паўднёвую Амерыку. 40—50 працэнтаў з іх у далейшым з вялікімі цяжкасцямі (улады не ўхвалілі гэтага і стваралі розныя перашкоды) выехалі з-за нязвыкллага і непрымальнага ладу жыцця, нізкага жыццёвага ўзроўню, зняверыўшыся ў камуністычныя ідэалы і магчымасці абгажэння нацыянальнага жыцця на Бацькаўшчыне ці гістарычнай зямлі сваіх продкаў. "У Аргенціне — пасля звароту масы злашчасных эмігрантаў — беларусы развельліся, як попел нязбыўнай мары", — пісаў аб удзеліні гэтага на беларускае грамадства ў краіне адзін з тых, хто прыехаў на Беларусь у тым гады Карлас Шэрман.

Пасля нялёгкага прастасавання ў новых краінах большасць беларусаў працавалі рабочымі ў прамысловасці, частка іх абзавялася фермерскімі гаспадаркамі. З цягам часу сацыяльны статус многіх беларусаў памяншаўся: павялічылася колькасць інтэлігенцыі, прадстаўнікоў сярэдняга класа — уладальнікаў невялікіх фірм, майстэрняў, іншых прадпрыемстваў, фермераў. У новым пакаленні беларусаў ЗША (дзеці і ўнукі эмігрантаў) працэнт людзей з вышэйшай адукацыяй больш высокі за сярэднеамерыканскі. У месцах кампактнага рассялення беларусаў з цягам часу павялічыўся іх уплыў на сацыяльна-эканамічныя, палітычныя працэсы гэтых рэгіёнаў (штатаў Каліфорнія, Нью-Джэрсі, Мічыган у ЗША).

Значная частка тэраў эміграцыйнай хвалі інтэгралася ў рускія і польскія асяродкі, асімілявалася. Але менавіта яе прадстаўнікі (на суперак штучнай адлучанасці ад Бацькаўшчыны і калі там заахочаўся і пашыраўся нацыянальны нігілізм) далі прыклады арганізацыі грамадска-культурнага, рэлігійнага жыцця на нацыянальнай аснове, сцвярдзення беларусаў у якасці самастойнай этнічнай супольнасці ў замежжы. Зберажэнню традыцый садзейнічае Беларуская аўтакефальная праваслаўная царква, Беларуская праваслаўная царква ў канстанцінопальскай юрысдыкцыі, Беларуская каталіцкая місія, дзейнасць якіх грунтуецца на нацыянальнай аснове (служба на беларускай мове, рэлігійнае навучанне і выданне рэлігійнай літаратуры і часопісаў для вернікаў на ёй). Існуе больш за 20 праваслаўных прыходаў у Канадзе, ЗША, Вялікабрытаніі, Аўстраліі, беларускія каталіцкія (уніяцкія) місіі ў Чыкага, Лондане, Парыжы.

Сваю жыццяздольнасць праявілі створаныя ў канцы 40-х — пачатку 50-х гадоў і дзейныя ця-

пер Згуртаванні беларусаў у Вялікабрытаніі (1946 год), Беларуска-амерыканскае задзіночанне (1949 год), Згуртаванне беларусаў у Канадзе (1948 год), Беларускае нацыянальнае аб'яднанне ў Канадзе (1950 год), Беларускае аб'яднанне ў Аўстраліі (1951 год), жаночыя, маладзёжныя і іншыя арганізацыі. Пасля вайны аднавіў працу Беларускі хаўрус у Францыі. Узгодненасці дзейнасці замежных суродзічаў і іх гуртаванню спрыяюць сустрэчы беларусаў Паўночнай Амерыкі з 1952 года (адбылося 22 сустрэчы) і Аўстраліі (з 1976 года — 12 сустрэч).

Захаваўшы нацыянальнае свядомасць, пашырэнню звестак пра Беларусь у краінах пасялення спрыяе перыядычны друк. Па звестках даведнікаў ЗША аб этнічнай прэсе, у 70-я—80-я гады ў гэтай краіне выходзіла 14—15 выданняў на беларускай мове накладам 8—10 тысяч адзінак. Газета "Беларус", якая выходзіць у Нью-Йорку з 1950 года, мае чытачоў-беларусаў у многіх краінах свету, а з 1993 года стала даступнай і на Бацькаўшчыне

цін Т. Стагановіч. Наш суродзіч А. Ахола-Вало (Фінляндыя) вядомы як графік і стваральнік інтэр'ераў грамадскіх будынкаў.

У Польшчы намаганнямі суродзічаў у 50-я гады створаны і дзейнічаюць Беларускае грамадска-культурнае таварыства (з 1956 года), літаратурнае аб'яднанне "Белавежа" (з 1958 года) і інш. Вядомасць не толькі ў асяроддзі беларусаў набылі пісьменнікі С. Яновіч, А. Барскі (Баршчэўскі), В. Швед, Я. Чыквін, мастакі Л. Тарасевіч, М. Давыдзюк, навукоўцы Ю. Туронак, Б. Бялаказовіч, У. Юзвюк, А. і Я. Мірановічы і інш.

Нацыянальна свядомая беларуская эміграцыя на Захадзе неаднародная. У яе асяроддзі назіраецца супрацьстаянне розных груп і плыняў, існуюць два палітычныя цэнтры — Рады БНР і БЦР, якія, аднак, у галоўным ніколі не мелі разыходжанняў: адволькава не прымалі "сацыялістычны" лад, савецкую ўладу, выступалі за незалежнасць Беларусі. Жыццё беларускага замежжа ў пасляваенны дзесяцігоддзі неслал адбітак усіх праб-

барацьбы і палітычных гульняў больш моцных суседзяў былі адарваны ад Беларусі. Найбольш кампактна пражываюць беларусы ў Польшчы (250—400 тысяч), пераважна на сваіх этнічных землях Беластоцчыны. На цяперашні час у Расійскай Федэрацыі іх асела больш за 1 мільён 100 тысяч, што складае 0,8 працэнта насельніцтва (у Маскве і вобласці — 129 тысяч, Санкт-Пецярбург і вобласці — 127 тысяч, Калінінградскай вобласці — 74 тысячы, Карэліі — 55 тысяч, Цюменскай вобласці — 49 тысяч і іншых рэгіёнах). Сярод жыхароў Украіны — больш за 400 тысяч беларусаў (0,9 працэнта насельніцтва), Казахстана — 170 тысяч (1,1 працэнта насельніцтва), Латвіі — амаль 100 (4,5 працэнта), Літвы — 50 тысяч (1,7 працэнта), Эстоніі — 25 тысяч (1,8 працэнта, Узбекістана — 29 тысяч, Малдовы — 20 тысяч. Выявілася ўжо тэндэнцыя вяртання суаічыннікаў на Бацькаўшчыну. У 1992—1995 гадах Беларусь прыняла з новых незалежных дзяржаў 287 тысяч асоб, з якіх амаль 150 тысяч

ардынуе дзейнасць 9-ці нацыянальных фарміраванняў, у тым ліку Беларускага аб'яднання Аўстраліі, Беларускага аб'яднання ў Заходняй Аўстраліі (Перт), Беларускага цэнтральнага камітэта ў Вікторыі і інш. Тут размяшчаецца Беларуская цэнтральная Рада.

Нацыянальна-культурныя, сацыяльныя, палітычныя інтарэсы беларусаў Польшчы выказваюць як старыя, так і такія новыя арганізацыі, як палітычная партыя Беларускае дэмакратычнае аб'яднанне, Беларускае аб'яднанне студэнтаў, Звязь беларускай моладзі і інш.

Ідзе працэс гуртавання беларусаў у новых незалежных дзяржавах на тэрыторыі былога СССР, у іншаэтнічных рэгіёнах якога з 30-х гадоў і да канца 80-х адсутнічалі якія-небудзь праявы арганізаванага нацыянальнага жыцця. Аб дынаміцы іх аб'яднання сведчыць грамадская, культурна-асветная дзейнасць у 1997 годзе больш 80-ці беларускіх суполак, таварыстваў, згуртаванняў, цэнтраў на постсавецкай прасторы. У Расійскай Федэрацыі цяпер падзяць грамадска-культурныя мерапрыемствы нацыянальныя таварыствы, суполкі ў Маскве, Санкт-Пецярбург, Калінінградзе, Пётраваградску, Ніжнім Ноўгарадзе, Яскуцку, Саснагорску, Калужы, Цверы, Іркуцку, Кермаве і інш. На Украіне грамадска-культурныя таварыствы працуюць у Кіеве, Львове, Ялце, Чарнаўцах; у Малдове — Кішыньве і Бендэрах; Казахстане — Алматы і Прыазёрску. Актыўна дзейнічаюць згуртаванні беларусаў у Літве (Вільні, Шальчынкі і інш.), Латвіі (Рызе, Даўгапілсе), Эстоніі (Таліне, Йыхві). Створаны суполкі ў Кыргызстане (Бішкеку) і Узбекістане (Фергане), пачынаецца аб'яднанне суродзічаў і ў іншых краінах. Паявіліся і першыя прафесійныя згуртаванні — Асацыяцыя прадпрыемстваў Латвіі "Беларускі шлях", аб'яднанне мастакоў-беларусаў Балтый "Маю гонар" (Эстоніі, Літвы, Латвіі, Санкт-Пецярбург).

Моцны нацыянальны пачатак праяўляецца ў творчасці беларускіх літаратараў — А. Кірвеля, А. Кавалюк, І. Ласкова (Расія), Э. Вайвадзіша, С. Валодзькі (Латвія), М. Львовіч (Украіна). На постсавецкай прасторы плёна працуюць у галіне беларусказнаўства суродзічы з Расіі — А. Каўка, Я. Шыраеў, В. Грыцкевіч, М. Нікалаеў. За межамі Беларусі на постсавецкай прасторы дзейнічаюць беларускія школы (Вільня, Рыга) і надзельныя школы ў розных мясцінах, беларускі друк — газеты "Прамень" (Рыга), "Рунь" (Вільня), бюлетэнь "Шляхам Скарыны" (Масква) і інш., фальклорныя гурты, хоры. Царкоўна-рэлігійнае жыццё суродзічаў на нацыянальнай аснове складаецца ў Маскве, Санкт-Пецярбург, Рызе.

Працэсы дэмакратызацыі, нацыянальнага адраджэння, палітычнай і эканамічнай рэформы пасля красавіка 1985 года стварылі ўмовы для пераасэнсавання ролі дыяспары ў жыцці народа, фармавання прынцыпова новай дзяржаўнай палітыкі ў дачыненні да яе. З канца 80-х гадоў новыя грамадскія рухі і фарміраванні (БНФ, ТБМ і інш.) сталі ініцыятарамі ўсталявання сталых стасункаў з нацыянальнымі арганізацыямі эміграцыі, а таксама суполакмі, таварыствамі суродзічаў на абшарах Саюза. Устойлівыя істотныя змены адносінаў да дзяржаўным узроўні да нацыянальнай дыяспары пачаліся толькі ў сувязі з працэсам набывццё незалежнасці Беларусі — пасля прыняцця Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце (ліпень 1990 года) і надання ёй канстытуцыйнага статусу (жнівень 1991 года), дэнасацыі дагавора аб стварэнні СССР (снежань 1991 года).

На постсавецкай прасторы цяпер сканцэнтравана пераважная большасць замежных беларусаў. Устойлівыя беларускія асяродкі склаліся на амерыканскім і аўстралійскім кантынентах, шэрагу еўрапейскіх краін. У ЗША беларусы (па неафіцыйных звестках, да 500 тысяч) пасяліліся пераважна ў штатах Нью-Йорк, Нью-Джэрсі, Агаё, Мічыган, Пенсільванія, Ілінойс, Каліфорнія; Канадзе (да 100 тысяч) — у правінцыях Квебек, Антарыё, Саскачаван, Альберта; Аргенціне — правінцыі Буэнас-Айрэс. На аўстралійскім кантыненте найбольш значныя беларускія асяродкі склаліся ў штатах Заходняя Аўстралія (Перт), Паўднёвая Аўстралія (Адэлаід), Вікторыя (Мельбурн). У Вялікабрытаніі беларусы аселі галоўным чынам у Лондане, Брэдфардзе, Манчэстэры, Нотынгеме, у Францыі — вакол Парыжа, ФРГ — Берліне і каля Мюнхена, Бельгіі — Бруселя, Льежа, Лювена. Існуе невялікая беларуская суполка ў Італіі. У 1991—1995 гадах за межы Рэспублікі Беларусь выехала каля 55 тысяч чалавек у Ізраіль (50 працэнтаў), ЗША (32 працэнта), Германію, Аўстралію, Польшчу, Канаду.

Нацыянальна-культурную і грамадскую дзейнасць ажыццяўляюць шматлікія арганізацыі суродзічаў. Акрамя ўжо названых, у ЗША дзейнічаюць Беларускі кангрэсавы камітэт, Беларускі кангрэсацыйны камітэт у Чыкага, Беларуска-амерыканская нацыянальная Рада ў Чыкага, грамадска-культурныя цэнтры ў Саўт-Рыверы, Чыкага і каля Кліўленда ("Полацк") і інш. У 1992 годзе створана беларуска-амерыканская інфармацыйная служба і яе прадстаўніцтва ў Мінску. У ЗША размяшчаецца Рада Беларускай Народнай Рэспублікі.

У Канадзе функцыянуюць згуртаванні беларусаў Канады, Беларускае задзіночанне ў Квебеку, Беларускі грамадскі цэнтр у Таронта, Беларускі саюз моладзі, Беларуска-канадскі кангрэсацыйны камітэт і інш. Нагледзячы на значную прысутнасць выхадцаў з Беларусі ў Аргенціне, арганізаванае нацыянальна-культурнае жыццё тут адсутнічае. Беларускія эмігранты і іх нашчадкі гуртуюцца ў культурна-спартыўных клубах, якія аб'ядноўваюць перасяленцаў з краін былога СССР — клубах імя В. Вялікага, М. Горкага, У. Маякоўскага, "Дніпро" ў Буэнас-Айрэсе, "Аўрора" ў Мардэль Плата, "Івана Франка" ў Санта-Фе і інш.

Федэральная Рада беларускіх арганізацый у Аўстраліі ка-

БЕЛАРУСКАЯ ДЫЯСПАРА: ПОГЛЯД НА МІНУЛАЕ І СУЧАСНАСЦЬ

(размнажае прадпрыемства "Тэхналогія"). Цэнтрамі навукова-культурнага жыцця сталі Беларускі інстытут навукі і мастацтва ў Нью-Йорку (з 1951 года, выдае "Запісы" з 1952 года), Вялікалітоўскі фонд імя Л. Сапегі, Фундацыя імя П. Крэчэўскага, Англа-беларускае таварыства (з 1956 года, выдае "The Journal of Byelorussia Studies" з 1965 года), Бібліятэка і музей імя Ф. Скарыны ў Лондане (з 1971 года), Беларускі інстытут навукі і мастацтва ў Таронта, Інстытут беларусаведы ў Ляміне (ФРГ, з 1981 года, выдае "Весткі" ў 1981—1985) і Беларускі музей, які адкрыўся тут жа (1983—1986).

Гэтыя высікі эмігрантаў, іх крытыка таталітарнай сістэмы на Бацькаўшчыне спрыялі зберажэнню традыцый, роднай мовы, ідэалаў незалежнасці і яе сімвалаў, памнажэнню культурных набыткаў, пашыралі веды ў свеце пра Беларусь. Асяроддзе замежных беларусаў выплучыла сваіх паэтаў і празаікаў, кампазітараў і спевакоў, навукоўцаў. Вядомы ў свеце наш суродзіч І. Прыгожын — лаўрэат Нобелеўскай прэміі, знакаміты вучоны ў галіне ракетнай тэхнікі Барыс Кіт, абраны акадэмікам Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі, членам Амерыканскага астранаўтычнага таварыства, Брытанскага міжнароднага таварыства, дырэктарыяту Нямечкага астранаўтычнага таварыства, прафесарам Мэрылендскага ўніверсітэта (ЗША), узнагароджаны залатым медалём нямецкага таварыства імя Германа Обэрта. У працах У. Сядуры (У. Глыбіннага), А. Адамовіча, С. Станкевіча, І. Любачкі, В. Тумаша, П. Урбана, А. Калубовіча, Я. Запрудніка, Я. Садоўскага, В. Кіпеля, З. Кіпель і іншых асэнсоўваюцца праблемы нацыянальнай гісторыі і культуры. Беларускія песні гучаць у рэпертуары вядомых у замежных краінах спевакоў П. Конюха і М. Стрчаня. З эмігранцкім лёсам звязана значная частка творчай спадчыны знакамітага спевака М. Забэйды-Суміцкага (1900—1981), кампазітараў М. Равенскага (1886—1952) і М. Шчаглова-Куліковіча (1893—1969), латкі Л. Геніюш (1910—1983). Вядомасць у беларускім замежжы набылі пісьменнікі Н. Арсенева, М. Сядзіў, А. Салавей, У. Клішэвіч і інш. Беларускія мастакі В. Жаўняровіч, З. Чайкоўскі, У. Шыманец экспанавалі свае карціны на розных выставах у ЗША і Еўропе. Беларуская тэма гучыць у працах такіх мастакоў, як І. Шыманец-Сурыла, П. Мірановіч, У. Рагалевіч-Дутко, Г. Русак, М. Наўмовіч, Н. Кудасава. У розных штатах ЗША праішло больш сотні выстаў кар-

лем, якія вынікаюць з гістарычнага развіцця нацыі і яе сучаснага стану. Аслабленая нацыянальная свядомасць значнай часткі імігрантаў, пэўна раз'яднанасць па палітычнай, канфесійнай прыналежнасці, адсутнасць доўгія дзесяцігоддзі духоўнай і маральнай падтрымкі Бацькаўшчыны паскаралі працэсы асіміляцыі. Менавіта ў адносінах да нацыянальных арганізацый эміграцыі партыйна-дзяржаўным кіраўніцтвам СССР і БССР праводзілася палітыка ізаляцыі ад гістарычнай Радзімы, расколу па ідэалагічных адзнаках розных яе пакаленняў, плыняў, процістаяння т. з. "нацыяналістычных" і "прагрэсіўных" арганізацый суродзічаў. Адпаведныя савецка-партыйныя органы садзейнічалі русіфікацыі за мяжой выхадцаў іншых нацыянальнасцяў з Расіі і СССР, пашырэнню ў іх асяроддзі савецкага ўплыву. Палітыка адносінаў з замежнымі суродзічамі шкодзіла іх нацыянальна-культурнай дзейнасці, а ў Аргенціне прывяла да заняпаду нацыянальных арганізацый даваеннай эміграцыі.

Уладамі ігнараваліся нацыянальна-культурныя патрэбы суродзічаў у іншаэтнічных рэгіёнах Саюза, колькасць якіх па-за тэрыторыяй БССР павялічылася з 17,6 працэнта ў 1959 годзе да 21,2 у 1989. Гэта стала вынікам партыйна-дзяржаўнай палітыкі стымулявання ўнутрыдзяржаўнай міграцыі (праз вярбоўку працоўных, грамадскія заклікі на новабудулі, плановае размеркаванне выпускнікоў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, перавод спецыялістаў з аднаго рэгіёна ў другі і інш). У выніку распаду СССР, набывццё суверэнітэту былымі рэспублікамі гэтая ўнутрыдзяржаўная міграцыя ператварылася ў міжнародную і ў новых незалежных дзяржавах апынулася больш за 2 мільёны беларусаў.

СУЧАСНЫ СТАН БЕЛАРУСКОЙ ДЫЯСПАРЫ. НОВАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ ПАЛІТЫКА У ДАЧЫНЕННІ ДА ЯЕ

Айчынная статыстыка пакуль не дае падстаў дакладна вызначыць колькасць беларусаў у свеце. На цяперашні час у Рэспубліцы Беларусь іх жыве каля 8 мільёнаў (прыкладна 79 працэнтаў усяго насельніцтва), і мяркуецца, што за яе межамі яшчэ 3—3,5 мільёна (прыводзіцца лічба нават 4 мільёны). Гэта складае амаль што трэцюю частку нацыі.

Сёння беларусы ў свеце найбольш сканцэнтраваны ў суседніх дзяржавах, пры гэтым на памежных з рэспублікай тэрыторыях — на сваіх спрадвечных, гістарычных землях, якія ў выніку

НАМ ПІШУЦЬ

У галоўнай спецыялізаванай рэдакцыі літаратуры мовамі нацыянальных меншасцяў Украіны выдавецтва "Лібідь" толькі што выйшаў першы ў гісторыі Украіны падручнік "Беларуская мова", аўтарам якога з'яўляецца выдатны знаўца беларускай мовы і літаратуры, прафесар Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі Рыгор Піўтарак. Падручнік зацверджаны Міністэрствам асветы Украіны для навучання беларускай мове вучняў агульнаадукацыйных школ, гімназій і студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў асветы, у якіх студэнты-філолагі пры вывучэнні курсу "Сучасная славянская мова" зараз могуць выбраць для вывучэння не толькі польскую, чэшскую, балгарскую, рускую, сербска-харацкую, славацкую, славенскую, македонскую, але і беларускую мову, мову, якая вельмі зразумелая ўкраінцам. Прафесар Рыгор Піўтарак ужо некалькі гадоў запар навучае ёй студэнтаў-філолагаў Нацыянальнага ўніверсітэта, мае вялікі вопыт у гэтай справе. Дарэчы, менавіта ў прафесара Р. Піўтарака была мая вучаніца Зінаіда Бандарэнка (не блытайце яе з дыктарам Беларускага тэлебачання!) навучылася

ягонная проза: "Музыка", "Хто мы такія" (Ліст да простых людзей); Янка Купала прадстаўлены васьміма паэтычнымі творамі, у тым ліку "Гэй, наперад!", "З кутка жаданняў", "За ўсё"... Прывабляць тых, хто будзе вывучаць беларускую мову, і вершы славутага песняра Якуба Коласа: "Родныя вобразы", "Не бядуі!", "Песняру", "Да працы!", "Голас зямлі", а таксама "Камень" (з алегарычных апавяданняў "Казкі жыцця"), урыўкі з апавесці "Дрыгва" ("Набліжэнне вясны"), трылогіі "На ростанях" ("Над Нёманам")... Паззіяй ("Сняжынка") і прозай (урыўкам з рамана "Язэп Крушыньскі" — "Апошні снег"), а таксама "Загадкай" і "Прытуліся ка мне" прадстаўлены Змітрок Бядуля. Гэткім жа чынам пададзены і Цішка Гартны: верш "Да Нёмана", урывак з рамана "Сокі цаліны" і "На сенажаці", замалёўка "Адвечоркам"... Тры навелы Алеся Гурло дапамогуць навучэнцам зразумець беларускі характар, а менавіта: "Ахвяра", "Вясна", "Восень"... Ну а калі дойдзе чарга да славутага гімна беларусаў замежжы, які напісала пэтка Канстанцыя Буйло — "Люблю", то захацца не толькі чытаць гэты верш, але і заспяваць! За вершам-песняй Канстанцыі Буйло ідзе "Рускі"

МАСТАЦКАЯ ВЫСТАВА Ў ВІЛЬНІ

У апошнія дні кастрычніка ў Вільні адкрылася чарговая выстава беларускіх мастакоў Літвы. Два гады назад, на папярэдняй выставе, было вырашана, што яна будзе наладжвацца праз кожныя два гады. Пры дапамозе Пасольства Рэспублікі Беларусь і Дэпартаменту нацыянальных меншасцяў Літоўскай Рэспублікі пастанова паспяхова выканана.

На адкрыццё выставы прыбыло каля паўтары сотні ўдзельнікаў і гасцей. Ушанавалі мерапрыемства дыпламаты Беларусі і Украіны, дэпутаты і мастакі Літоўскай Рэспублікі і шэраг іншых афіцыйных асобаў. У праграму былі ўключаны афіцыйныя выступленні, агляд выставы, канцэртная частка і індывідуальныя сустрэчы і гутаркі з мастакамі.

Прэлюдыяй стала прэс-канферэнцыя, на якую прыбыло больш дзесяці прадстаўнікоў прэсы, радыё, тэлевізіі — літоўскай, украінскай, польскай.

Дырэктар "Арки" (Дому выставаў) — Даяна Стомене, адкрываючы выставу, перадала слова кіраўніку Каардынацыйнага цэнтру беларускіх суполак — Леаніду Мурашкі. Заслужаны дзеяч і артыст у кароткай прамове расказаў пра дзейнасць беларускіх мастакоў Віленшчыны, пра іх дасягненні і падзякаваў прысутным дастойным гасцям за ўшанаванне выставы, а таксама яе актыўным удзельнікам — мастакам. У першую чаргу, Пасольству Рэспублікі Беларусь з Я. Вайтовічам на чале, кіраўніцтву Дэпартаменту нацыянальных меншасцяў і іншым асобам, якія аказалі рэальную дапамогу ў арганізацыі мерапрыемства.

У выступленнях Паўнамоцнага Пасла Беларусі Я. Вайтовіча, саветніка Пасольства В. Жлутко, дэпутата сп. Гражуліса, прадстаўніка Саюза літоўскіх мастакоў і іншых шмат цэльных слоў прагучала ў адрас кіраўніцтва "Арки", якое заўсёды спагадна ставіцца да прадстаўнікоў беларускай культуры, Пасольства Рэспублікі Беларусь, якое многа ўвагі надае і аказвае рэальную падтрымку культурным патрэбам мясцовай дыяспары, а таксама Дэпартаменту міністэрства. Пасля кароткага канцэрта гасці ўдзельнікі выставы заняліся аглядам мастацкіх работ.

Канцэрт вёў заслужаны артыст Літоўскай оперы Л. Мурашка з удзелам выдатнай піяністкі Галіны Знайдзілоўскай. Доўгімі апладываментамі суправяджаліся выкананыя ім сольныя нумары і ў дуэце з А. Старавойтавым (музыка Ю. Семьянікі, Куліковіча і інш.). Не меншым поспехам карысталася добра знаяў ў Вільні салістка оперы Ступнянск (чэшка).

У час агляду выставы найбольшае зацікаўленне выклікалі не вельмі багата прадстаўленыя работы таленавітага скульптара і мастака выяўленчага жанру (алеі, сцэны, акварэлі), разьбяра па

дрэву, металу і каменю Эдуарда Падбярэзскага. Гэты залішне сціплы мастак праявіў свой талент у галіне рэстаўрацыйнага гінуучых палеоцен і скульптурных помнікаў даўніны (XVIII і ранейшых стагоддзяў). У даны момант заказы да яго ідуць галоўным чынам з Беларусі і Украіны. У Вільні ім выкананы і ўстаноўлены два выдатныя помнікі Ф. Аляхновічу (на Росах) і Паўлу Каруза (на могілках св. Ефрасіні).

Аглядаем стэнд (зашклёная габлёта) "Шахматы". Шаснаццаць выражаных з моранага дуба і грушавага дрэва мастацкіх фігурак вышыняю 15—20 сантыметраў выклікаюць здзіўленне і захапленне.

Аглядаючы з мастаком яго невялікую карціну сцяпанскага закутка (хата з прыбудовамі і надворак), мы даведзіліся дзіўную гісторыю. Два гады назад на загончыку аўса каля гэтай хаткі прыжамліўся НЛА. Гэта была "галерка" каля пяці метраў у дыяметры шэрага колеру. Нікага гуку не чулася. Выпадкова гаспадар зірнуў у акно і знерухомеў: нечакана аб'ект перамяніў колер на малінавы, чырвоны... Засяццўся (сярод белага дня!), абвалокся бліскучаю імгой і знік бяследна... Пасаджаная пазней на гэтым месцы бульба не стала расці. Засталася голая зямля!

Немалую зацікаўленасць выклікалі лёгкія акварэлі Алега Аблажэя. Гэты даравіты мастак чамусьці не займаецца вялікімі палотнамі. І наогул няшмат ім дадзена работ на выставу. Але амаль кожная з іх прыцягвае ўвагу глядачоў сваёй незольнай прыгажосцю, пірызмам, нібыта павуцінка, аблітае глядача і надоўга застаецца ў памяці.

Мастак і крытык спадар Харэўскі, падкрэсліваючы арыгінальнасць і прыгажосць творчасці Э. Падбярэзскага, пазітыўна акрэсліў даволі ярка выражаныя мастацкія дасягненні Аблажэя і Уладзіміра Кузьменкі. Яго "Касцёл у Вэрках" і "Закутак старога Вільні" маглі б аздобіць не толькі ўтульны пакой, але і прэстыжны музей. Чулася думка пра дасягненні С. Зялёнкі, які заняў вялікімі карцінамі цэльную сцэну галоўнай залы выставы. Аднак былі заўвагі, што ён... шкадуе свайго часу на канчатковую "шліфоўку", адухоўленне прыгожых наогул пейзажаў. Зрэшты, як кажуць людзі, у назіральнікаў розныя густы.

У цэлым выстава выклікала немалое зацікаўленне. І гэта зразумела, Усе, хто выступаў, згодна падкрэслілі, што беларускі мастакамі за апошнія гады дасягнуты значны прагрэс. Іх мастацкія задумы і іх рэалізацыя сталі больш спелымі і... смелымі! Нават наймалодшыя зразумелі, што не святыя гаршкі лепяць! Смеласць і шырыня думкі ствараюць прастору для практычнай дзейнасці.

А. ЗІНКЕВІЧ.

ЁСЦЬ ПАДРУЧНІК БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

цудоўна не толькі чытаць і пісаць па-беларуску, але і размаўляць!..

...У прадмове да падручніка спадар Рыгор Піўтарак піша: "Украінскі і беларускі народы з даўніны яднаюць масты дружбы і братэрства. Яны маюць шмат агульнага ў гістарычным лёсе, мове, песнях, казках, звычках, таму заўсёды адчувалі патрэбу ва ўзаемаасасунках, пастаянным абмене жыццёвым і культурным вопытам..."

...Украіна стала другою Бацькаўшчынай амаль для паўмільёна беларусаў. Адарванія ад свайго краю, яны не мелі спрыяльных умоў для вывучэння роднай мовы, і пераважна іх большасць ёю не валодае. Зараз і сярод іх абуджаецца нацыянальная свядомасць, патрэба ў родным слове, а ў месцах кампактнага пражывання — і ў беларускай школе. Вось жа, на Украіне ўпершыню так сур'ёзна паўстала праблема сістэмнай і мэтанакіраванай падрыхтоўкі спецыялістаў па беларускай мове і шырэй — беларусістыкі ў цэлым. Такім чынам, падрыхтоўка беларусістаў шырокага профілю набывае дзяржаўнае значэнне..."

Дарэчы, згаданая мною Зінаіда Бандарэнка ў сваім дыпламе мае вось такі запіс пра яе спецыяльнасць: "Філолаг. Выкладчык украінскай мовы і літаратуры, другая спецыяльнасць — выкладчык беларускай мовы і літаратуры". У размове з ёю я даведзіўся, што студэнты — будучыя выкладчыкі ўкраінскай мовы і літаратуры вельмі хутка засвойваюць "азы" беларускай мовы, а літаральна ўжо з другога семестра ў яе вывучэнні няма абсалютна ніякіх праблем! Не хапала, праўда, у час яе навучання ў Кіеўскім нацыянальным ўніверсітэце падручніка беларускай мовы, напісанага для ўкраінцаў. І вось зараз гэты "прабел" у падрыхтоўцы выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры для Украіны ліквідаваны, дзякуючы старанням і намаганням шанюнага прафесара Рыгора Піўтарака, за што яму нізкі паклон і наша сардэчная падзяка!

...Спадар Рыгор даслаў мне адзін экзэмпляр падручніка са сваім аўтографам: "Шчыраму ўкраінскаму беларусу спадару Петрусю Капчыку з павагай — ад аўтара". 24.09.97 г., аўтарскі роспіс..." Я адразу ж накінуўся на падручнік, каб ацаніць ягоную вартасць і прыдатнасць для навучання беларускай мове членаў гурта беларускай культуры "Зорка Венера", якім мне даводзіцца кіраваць. На мой погляд, вельмі правільна паступіў аўтар падручніка, калі падае першыя раздзелы па-ўкраінску, а менавіта: Графіка, Фанетыка, Арфаграфія (а гэта толькі 36 старонак падручніка, у якім 240 старонак). Пачынаючы з пятага раздзела — Лексікалогія ўжо дамінуе поўнацэнная беларуская мова не толькі ў граматыцы, але і ў тлумачэннях аўтара, у моўных параўнаннях моў беларускай і украінскай... Апроч граматыкі, у падручніку вялікая ўвага нададзена і беларускай літаратуры. Літаратурныя тэксты прапануюцца для чытання і практыкавання. Сярод аўтараў чытаўся беларускія пісьменнікі Цётка ("Прысця над крывавамі разорамі", "Шануйце роднае слова!"), Янка Журба ("Перад святам"), Максім Багдановіч — нізка вершаў: "Краю мой родны! Як выкляты Богам...", "Слуцкія ткачы!", "Зорка Венера", "Пагоня", "Трыялет", а таксама

Максіма Гарэцкага, якога змяняюць Міхась Чарот (верш "Я зноў...") і Паўлюк Трус (верш "Сасна")... Не мог абыйсціся ўкладальнік падручніка і без Кузьмы Чорнага, даўшы ў падручніку ягоны "Начлег у вёсцы Сінегах" і ўрывак з рамана "Зямля" — "Позняе лета"... Хто яшчэ патрапіў у падручнік? Калі ласка, назаву іх прозвішчы: Уладзімір Дубоўка, Вігаль Вольскі, Міхась Лынькоў, Пятрусь Броўка, Ларыса Геніюш, Аркадзь Куляшоў, Максім Танк, Сяргей Грахоўскі, Іван Шамакін, Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч ("Бацькаўшчына"), Рыгор Барадулін, Геннадзь Бураўкін, Вера Вярба... Шкада, што няма сярод названых аўтараў Еўдакіі Лось, якую добра тут ведаюць і шмат выдалі па-ўкраінску, Сяргея Панізініка, які вучыўся ў Львове, шмат напісаў вершаў у гэтым цудоўным горадзе, як і Івана Мележа, без імя і творчасці якога асабіста ў ўвогуле не ўваўляю беларускую літаратуру! А Кандрат Крапіва! І спіс гэты таксама можна доўжыць, але не будзем сурова судзіць аўтара падручніка... беларускай мовы! Так, мовы, а не літаратуры. Як кажуць у такім выпадку, даў тое, што было пад рукамі або што яму даспадобы...

Знайшоў у падручніку месца спадар Піўтарак і для навукова-публіцыстычных тэкстаў, а менавіта: "Народ і яго гісторыя" Міколы Ермаловіча, "Чым жа пісалі на папірусе" Анатоля Клышкі, "Пуцяводная зорка беларусаў" Вячаслава Шалькевіча, "Беларускія летапісы і хронікі" Вячаслава Чамярыцкага, "Палемічная паззія Беларусі" Івана Саверчанкі, "Беларусы Аргенціны" Кастуся Шалястовіча, "Беларуская эміграцыя: факты і меркаванні" Барыса Сачанкі, "Шляхамі ўзаемаазнамялення" Таццяны Кабржыцкай і Вячаслава Рагойшы, "Леся Украінка і Беларусь" Паўла Ахрыменкі, "Палессе" Уладзіміра Караткевіча і "Людзі зямлі беларускай" (урыўкі з кнігі "Зямля пад белымі крыламі", выдадзенай у Мінску 20 гадоў таму назад — у 1977 годзе)... А завяршае падручнік "Кароткі беларуска-ўкраінскі вучэбны слоўнік", дзе пададзены словы, якія розніцца ў нашых мовах...

...На заканчэнне свайго допісу хачу праінфармаваць чытачоў газеты: калі хто з вас хоча набыць згаданы ў допісе падручнік "Беларуская мова" Рыгора Піўтарака, вам патрэбна звярнуцца непасрэдна ў выдавецтва "Лібідь" васьм па гэтым адрасу: **Украіна, 252001, м. Кіев-1, вул. Хрещатик, 10. тэл./факс(044) 229-11-71, тэл (044) 228-58-04, (044) 228-11-81.**

Падручнік тут прадаецца па 4 грыўні 70 капеек. Яго ж можна набыць і ў аўтара (атрымаў аўтарскі ганарар не грашыма, а 100 экзэмпляраў падручніка, які ён аддае роўна па 4 грыўні). Адрас спадара Рыгора Пятровіча Піўтарака такі: **252115, м. Кіев-115, вул. М. Краснова, 12, кв. 33, тэлефон: (8-044) 450-53-43.**

Лічу, што кожны свядомы беларус абавязкова павінен набыць гэты падручнік нават з-за яго літаратурнай часткі! Асабіста я толькі ў ім упершыню прачытаў "Шануйце роднае слова!" Цёткі, у нашых школьных падручніках у БССР па роднай літаратуры такога, на жаль, не друкавалі!..

Пятрусь КАПЧЫК.

Украіна, г. Ізяслаў.

МІНУЛАГА НЕ ВЕРНЕСЬ

У адным з вераснёўскіх нумароў "Голас Радзімы" быў надрукаваны артыкул беларускай пісьменніцы Лідзіі Арабей "Мая вёска". Хутка яна атрымала на яго водгук з Польшчы, ад Марыя Путрамент, сястры вядомага польскага пісьменніка Ежы Путраменты, з якою перапісваецца ўжо доўгія гады. Урываючы з пісьма, са згоды Лідзіі Арабей, прапануем нашым чытачам.

Дарагая Лідзія Львоўна!

Я часта думаю пра Вас, неяк стала пісаць вам пісьмо, але прыйшло мне ў галаву, што можа быць не трэба пасылаць, і пісьмо засталася ў мяне ў шуфлядзе. Але вось прыйшоў "Голас Радзімы" з вашым расказам пра маю дзядулю ў родную вёску, і зайздрасць — у добрым сэнсе — прымусіла падзяліцца з вамі маім сумам.

Летася я ездзіла ў Лідзу на "сусветную" сустрэчу лідчан. Наша сям'я ў Лідзе і ў Баневе — гэта такая мясцовасць, як аказалася, не існуючая ўжо над Нёманам, за 20 кіламетраў ад Ліды — з 1927 да 1940 года. Раней мае бацькі жылі ў Мінску, бацька нарадзіўся ў Панявежы, мама — недзе пад Мінскам. Вайна і рэвалюцыя прымусілі іх перабрацца на Запад. Другая сусветная вайна зноў перакінула нас праз Сібір на Запад. Так апынуліся мы ў Варшаве. Нядрэнна, можна сказаць. Але ўсе нашы блізкія засталіся недзе там: у Літве, Беларусі, Расіі. І магілы нашых дзядуль і бабуль таксама там. Нам увогуле жылося не так ужо дрэнна. Але на старасці гадоў я раптам зразумела, што мы абедзве з маёй сястрой "не прыняліся" тут, як не прыжываецца не ў пару перасаджанае дрэва.

І вось я еду ў Лідзу шукаць маё мінулае. Пасля вайны я была ў Лідзе два ці тры разы, але гэта былі кароткія і нейкія шумныя паездкі. Мяне сустракалі ці не з музыкой, частавалі, вазілі і вельмі хутка выправаджвалі. А мне трэба было пахадзіць па берэзе Нёмана, пашукаць у лясочку, які вырас ужо пасля вайны, камяні, на якіх стаяў наш дом, здзіцьчыць куцік бэзу ці сухую яблыню. Але і на гэты раз я нічога не знайшла. Горш: нічога не пазнала. Вядома, я ведала, што стары аселя будынак — гэта мая гімназія, што маленькая, жудасна занябжаная цэрквука — тая самая, у якую хадзіў мой брат Ежы спяваць на кірэсе, што ў замку я некалі каталася на каньках — там зімой быў каток. Усё гэта я ведала, але не пазнавала. Ні разу не ўздрыгнула сэрца. Дзве мае аднакласніцы — адна з Англіі, другая, здаецца, з Канады — таксама аказаліся чужымі. Мы не толькі не пазналі адна адну, але нам нават не было пра што гаварыць. Вось так.

Па праўдзе, я гэтага чакала, разумела, што мінулага не вернеш, а ўсё ж горка.

Марыя ПУТРАМЕНТ.

Варшава.

КІШЧАНКА АЛЯКСАНДР МІХАЙЛАВІЧ

11 лістапада на 65-м годзе пасля цяжкай хваробы пайшоў з жыцця народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўных прэмій рэспублікі Аляксандр Міхайлавіч Кішчанка.

У некраталогі, падпісаным кіраўнікам дзяржавы, дзеячамі культуры і мастацтва, калегамі, гаворыцца: «А. Кішчанка нарадзіўся ў 1933 годзе ў вёсцы Бель Калодзеж Багучарскага раёна Варонежскай вобласці. Тут, у Прыдонні, прайшло яго дзяцінства і юнацтва гады. Прафесійнальную адукацыю Аляксандр Міхайлавіч атрымаў у Львоўскім дзяржаўным інстытуце прыкладнага і дэкаратыўнага мастацтва.

У 1963 годзе мастак прыехаў у Беларусь, дзе шэраг гадоў выкладаў на аддзяленні манументальна-дэкаратыўнага жывапісу мастацкага факультэта БД-ТМІ, адначасова актыўна займаючыся творчасцю і арганізацыяй габеленавай вытворчасці ў рэспубліцы.

У шэрагу сучасных мастакоў А. Кішчанка — тварэц, якому належыць асабае месца. Яго творчая спадчына складаецца з соцень твораў, таленавітых і разнастайных: жывапісец-віртуоз, майстар філасофскіх карцін і партрэтаў; манументаліст, які цудоўна валодае тэх-

нікамі мазаікі, керамікі і габелена, выдатны рысавальшчык і каларыст, мастак, які пастаянна шукаў уласную сістэму пабудовы прасторы, свой пластычны стыль, заснаваны на ўзаемадзеянні дзвюх асноў: сімвалікі, уласцівай прынцыпам манументальнай творчасці, і канкрэтнай жыццёвай пераканаўчасці вобразаў.

У гісторыі мастацтва застануцца яго мазаічныя пано, якія ўпрыгожылі сталічныя будынкі мікрараёна Усход-1, гасцініцу «Турыст», праектны інстытут на Юбілейнай плошчы, роспіс у Міхоры, манументальныя габелены ў зале эканамічнага і сацыяльнага Савета ААН у Нью-Йорку, іншых дзяржаўных і грамадскіх установах. Ён аўтар унікальнага «Габелена веку» — гэтай своеасаблівай «зорнай шпалеры», твора, які несумненна ўвойдзе ў гісторыю сусветнага мастацтва.

Мастак высокага і светлага таленту, добрай і шчодрой душы, першаадкрывальнік новых сусветаў у мастацтве, ён застаецца назаўсёды і ў гісторыі ачыненнай культуры, і ў памяці ўдзячных людзей, дзеля якіх ён жыў і тварыў».

ФАЛЬКЛОР У НАСТУПНЫМ ТЫСЯЧАГОДДЗІ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

тура ва ўмовах сучасных перамен у розных рэгіёнах Еўропы». Канферэнцыю ладзілі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Беларускі інстытут праблем культуры.

Міжнародная арганізацыя ЮУ, якая працуе пад эгідай ЮНЕСКА, аб'ядноўвае 127 краін. Яе дзейнасць накіравана на выяўленне найбольш актуальных, глабальных праблем сучаснай народнай культуры ў сусветнай супольнасці, на пошукі шляхоў іх вырашэння ў накірунку захавання і развіцця нацыянальных культур, гуманізацыі з дапамогай іх сучасных грамадстваў. Для нашай краіны правядзенне канферэнцыі такога ўзроўню — падзея, безумоўна, значная, у першую чаргу, дзякуючы складу аўтарытэтнейшых навукоўцаў і практыкаў з пятнаццаці еўрапейскіх краін. Гэта людзі, якія ўсё сваё жыццё прысвяцілі народнай культуры, традыцыям, фальклору, якія адметныя не толькі шырокім веданнем праблем народнай культуры, але і ўласным энтузіязмам па яе адраджэнню і захаванню. Менавіта мяне моцна ўразіў той факт, што амаль кожны з вучоных, якія выступілі на канферэнцыі, мае ўласны фальклорны калектыў, якім з поспехам кіруе. Гэта падкрэслівае тую грунтоўнасць у сувязях паміж навукай і практыкай, якая і зможыць забяспечыць справу захавання этнічнай культуры свайго народа, яе адметнасць, яе самабытнасць.

А тое, што народнай культуры сёння многае пагражае, адзначылі амаль што ўсе ўдзельнікі канферэнцыі. Пан Мечыслаў Марчук з Польшчы, старшыня камісіі па навуцы ЮУ, прысвяціў аналізу існуючых у наш час пагроз для народнай культуры ўвесь свой даклад. Ён глыбока выявіў гістарычныя і палітычныя ўмовы разбурэння народных культур Еўропы, недасатковасць талерантнасці, нацыяналізму, шавінізму, фундаменталізму — як галоўныя ворагі рознасці нацыянальных культур, калі нацыянальная і палітычная нецярпнасць вядзе да непавялі ішых народаў, адмаўлення іх права існаваць і быць іншымі, да нянавісці і варажасці. Не меншымі з'яўляюцца і цывілізацыйныя змены, якія побач са станоўчымі маюць і негатывныя вынікі. Дэструктыўная эканоміка ў адносінах да эксістэнцы пераносіцца і на грамадскае асяроддзе, важным кампанентам якога на працягу тысячагоддзяў была традыцыйная культура, асабліва фальклор. У наш урбанізаваны час сваёй сілы культурнага ўздзеяння пазбавілася месца жыхарства чалавека (традыцыйнага вёска з яе бытавым і культурным укладам), а таксама сам'я як аснова механізма пераэмнасці народнай культуры. Разбураюцца ўзаконеныя якамі традыцыі, этычныя нормы чалавечага існавання, а замест іх нарастаюць грамадскія паталогіі ў выглядзе алкагалізму, наркаманіі, бандытызму, тэрарызму. Есць пагроза народнай культуры і з боку сучаснай масавай культуры, калі пры дапамозе аўдыявізуальных сродкаў ідэалы народнай культуры моцна выцскаюцца прымітыўным кічам амерыканскага тыпу, што нясе агрэсіўныя ідэі. Адбываецца выцясненне слова вобразам, карцінкай, што абмяжоўвае магчымасці людзей, асабліва дзяцей, разуменьне чытаемы тэкст, стварэнне уласнага вобразу, фантазіраваць. Усё гэта вядзе да уніфікацыі і стандартызацыі культуры, збядняе грамадства. Гэтую тэму падтрымала і Тацяна Ефіменка з Украіны ў сваім дакладзе «Экалагічная каштоўнасць народнай культуры ў кантэксце глабальных праблем сучаснасці (светапоглядны і сацыяльна-палітычны аспекты)». Яе калега Аксана Мікіценка асабліва ўвагу засяродзіла на такім усеагульным феномене, як фальклорны кіч. У дакладзе «Народная культура ў працэсе пераўтварэння — страты і знаходкі» яна

паказала, што кіч адчужае людзей ад народнай культуры і яе сапраўднай прыгажосці, бо мае ён спрошчаную да прымітыўнай мовы, моцна заніжаную эстэтыку. Гэта, па трапічнаму выказванню Набокава, «стылізаванае невуцтва», вульгарнасць. Шкада, падкрэсліла дакладчыца, што ў моладзі сёння няма трывогі з-за адсутнасці навокал прыгажосці, чысціні як у побыце, так і ў адносінах. А менавіта гэтую прыгажосць і нясе ў сабе сапраўдная народная творчасць, глыбока індывідуальная і тым не менш агульназначная. Падобныя праблемы ўзняла ў сваім дакладзе «Народная культура і яе сувязь з сучасным дэмакратычным грамадствам» Фані Хормова з Грэцыі. Яна звярнула ўвагу на значнасць рэгіянальных асаблівасцей народнай культуры, якія гінучы ў працэсе універсальнасці і камерцыялізацыі культуры, эксплуатацыі яе для рэкламных мэтаў, а таксама на працэс раз'яднання паміж носьбітамі традыцыйнай культуры, які назіраецца ў сучасных умовах. Прафесар з Балгарыі Тодар Джыджэў у дакладзе «Сучасныя перамены ў Еўропе і фальклорны працэс» побач з негатывнымі працэсамі, звязанымі з парушэннямі сферы бытавання фальклору, падкрэсліў, што нягледзячы на вялікія страты, фальклор жыве. Але фальклорны працэс зведваў моцныя змяненні. Ён выйшаў на сцэну, а сцэнічная інтэрпрэтацыя вядзе да росту прафесійнальнага майстэрства выканаўцаў, якое падпарадкоўваецца ўжо сцэнічным выканальніцкім крытэрыям. Гэтага патрабуюць і фальклорныя фестывалі, дзе выканаўцы фальклору — заўсёды артысты, якія спяваюць ці танцуюць ужо не для сябе, а для публікі. Вядома ж, такія адносіны з фальклорам губляць яго натуральнасць, а часта і імправізацыйную аснову і рэгіянальную дакладнасць. Але жыццё фальклору працягваецца, пашыраецца яго сувязь з агульнакультурнымі сучаснымі працэсамі.

Наогул, пытаннем, звязаным з сучасным выканаўцам фальклору, быў прысвечаны цэлы шэраг цікавых дакладаў. Людзі сталага веку — носьбіты аўтэнтычнага мастацтва, пакідаюць гэты свет, а разам з ім знікаюць і традыцыі, якія яны неслі і захавалі. Сёння гэтую эстафету пакаленняў пераймаюць дзеці, моладзь, і ад таго, якія гэты зробіць, з якімі мэтамі, імкненнямі, з якім уманнем, уважлівасцю, майстэрствам, у многім залежыць далейшы стан народнага мастацтва. Аб гэтым гаварылі і прафесар Драгаслаў Дэвіч з Сербіі, і Вячаслаў Карастылёў з Расіі, і Ёрг Пап з Германіі, і Тамара Варфаламеева з Мінска.

Усебакова разглядалася дзейнасць клубна-аматарскага фальклору, культурных суполак, аматарскіх калектываў, існуючых у гарадах, выяўлялася значнасць семінараў і канферэнцый па праблемах зберажэння і засваення фальклору, новых формаў фестывальных рухаў, праблемаў паміж самадзейнасцю і аўтэнтычнымі гуртамі ў падыходах да рэстаўрацыі фальклору і, у прыватнасці, календарных і сямейных абрадаў. Неабходна ачысціць сапраўдны фальклор ад усёго наноснага, што скажае яго сутнасць. Трэба фарміраваць такую культуру, якая раўнацэнна ставіцца да сучаснага і мінулага. А для гэтага патрэбна рыхтаваць кадры прафесійна падрыхтаваных дзеячаў культуры і педагогаў, якія возьмуць на сябе ролю носьбіта і транслятара народнай культуры і этнапедагагіі. Аб шляхах падрыхтоўкі такіх спецыялістаў у Беларускім педагагічным універсітэце расказала Любоў Раманенка.

Асабліва цікавае выклікалі даклады, якія ўздымалі праблемы засваення традыцыйнай культуры сучаснымі дзецьмі. І гэта не выпадкова: менавіта сённяшняе падрастаючае пакаленне і стане тым транслятарам лепшых дасягненняў народнай культуры, з якімі мы і выйдзем у трэці тысячагоддзе. Таму неабходна адпаведна

КАЛАСАВІНЫ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Шырока адзначаецца ў рэспубліцы 115-я гадавіна з дня нараджэння Якуба Коласа. Юбілейныя ўрачыстасці пачаліся навуковай канферэнцыяй ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа ў Мінску. Затым святыя перамясціліся на Стаўбцоўшчыну — радзіму паэта, куды прыехалі беларускія пісьменнікі і паэты, сваімі песняра, шматлікія паклоннікі паэзіі Якуба Коласа. Удзельнікі святыя наведвалі дом у Акінчыцах, дзе нарадзіўся Якуб Колас, філіял музея ў Альбуці, хутар Ласток, дзе прайшлі яго дзіцячыя гады. Па дарозе ў Ласток госці святыя пабывалі ва ўрочышчы Чартавіцы, дзе ўпершыню адкрыты для наведвання помнік прыроды, асваены легендамі і апісаны ў творах Якуба Коласа, — Чортаў камень.

Асноўным цэнтрам святыя стаў Ласток. Тут адбылася галоўная падзея юбілейных урачыстасцей — адкрыццё Дома-музея і тэматычнай выставы «Сымон-музыка». У экспазіцыі — рука-

пісы паэмы, кнігі, работы мастакоў і майстроў керамікі па матывах твораў Якуба Коласа, тэатральныя афішы спектакляў, пастаўленыя ў тэатрах Беларусі. На свяце гучалі вершы беларускіх паэтаў, прысвечаныя Якубу Коласу, успаміны тых, хто ведаў песняра, і, вядома, народныя песні Панямоння.

НА ЗДЫМКАХ: Акінчыцы. У доме, дзе нарадзіўся паэт; знаёмства з выставай «Сымон-музыка»; хутар Ласток. Дом, дзе прайшлі дзіцячыя гады паэта (1885—1890 гады).

Яўген КАЗЮЛЯ.
Фота аўтара.

падрахавачы іх да гэтай адказнай дзейнасці, выходзячы ў разуменні важнасці народнай культуры, яе этычных і эстэтычных ідэалаў. Аб сацыялізацыі дзяцей у працэсе навучання фальклору гаварыла ў сваім дакладзе Наіра Кілічан з Арменіі, аб развіцці творчага патэнцыялу дзяцей пры засваенні фальклору — аўтар гэтага матэрыяла, аб дзіцячым фальклору ў святле сучасных пераменаў — Крум Гергіеў з Балгарыі.

З цікавасцю мы паглядзім наступленне дзіцячага фальклору на калектывы з вёскі Міханавічы, які выканаў гульнівыя і абрадавыя песні. Кіраўнік ансамбля Ларыса Рыжкова падкрэсліла, што практыка засваення дзецьмі фальклору абавязкова тут на вусны метады, асноўны для аўтэнтычнага фальклору, і менавіта гэта садзейнічае глыбокаму і дакладнаму спадчыні народнай спадчыны.

Значная частка канферэнцыі была прысвечана дэкартыву на-прыкладнаму мастацтву і нацыянальнаму касцюму. Аб праблемах, страхах і дасягненнях у гэтай галіне гаварылі Барбара Баціліч з Польшчы, Элізабэт Тэатокі з Грэцыі, Яўген Сахута, Галіна Нячаева і Вольга Лабачэўская з Беларусі. Доклады цікава ілюстраваліся слайдамі, на якіх цудоўнымі фарбамі ігралі рознакаляровыя народныя строі і вырабы з саломкі, гліны, дрэва, тканіны.

Праблемы выжывання аўтэнтычнага фальклору ў сучасным свеце, формы яго існавання і рэстаўрацыі ў харавым, народна-інструментальным і харэаграфічным мастацтве былі глыбока раскрыты ў дакладах Алы Львовай з Украіны, Вячаслава Карастыльва з Расіі, Ханса-Ерга Бранэра з Германіі, а таксама вядомых і аўтарытэтных беларускіх фалькларыстаў Анатоля Фядосіка, Зінаіды Мажэйка, Іны Назінай, Канстанціна Кабашнікава. Докладчыкі разгледзелі стан сучаснага беларускага фальклору, яго сувязь з іншымі славянскімі куль-

творчасці з Гродзеншчыны і Брэстчыны, кіраўнікамі фальклорных калектываў з Магілёўшчыны і Міншчыны. Менавіта іх зацікаўленасць, іх удзел у рабоце канферэнцыі надалі ёй шырокі рэзананс і ў межах рэспублікі.

Разнастайнай была і культурная праграма для замежных удзельнікаў: выставы беларускага касцюма, вырабаў з ільну, саломы, ткацтва, ганчарства, наведванне музеяў народнага мастацтва ў Раўбічах і Нацыянальнай акадэміі навук, а таксама — музея матэрыяльнай культуры ў вёсцы Дудуткі Пухавіцкага раёна. Менавіта тут адбылося закрыццё канферэнцыі, на якое патрэбнай і цікавай канферэнцыі і выказаў спадзяванне, што ў будучыні Беларусь яшчэ больш цесна будзе супрацоўнічаць з арганізацыяй па народнай творчасці ЮВ. Кіраўніцтва ЮВ наладзіла прэс-канферэнцыю, на якой яе генеральны сакратар Аляксандр Вейгт, а таксама яго намеснікі падкрэслілі высокі ўзровень канферэнцыі і вялікія навуковыя дасягненні беларускай фалькларыстыкі.

Скончылася канферэнцыя, раз'ехаліся яе ўдзельнікі, павезлі беларускія сувеніры, фотаздымкі з Мінска, Раўбічаў, Дудутака, уражання ад новых сустрэч і знаёмстваў. Гаспадары канферэнцыі зноў вярнуліся да сваёй паўсядзённай працы. Але сёння праца гэтая будзе ўсё ж у нечым новай. Лёс, будучыня нашага грамадства, нашага кінтэнента і ў нашых таксама руках. Мы не палітыкі, не прамысловыя магнаты, але будучыня ж не толькі ў палітычным ладзе ці матэрыяльным забеспячэнні. Будучыня наша павінна багацець не толькі сродкамі матэрыяльнага слажывання, але і культурнай спадчынай продкаў. Толькі такая спадчына можа стаць

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Юбілейныя ўрачыстасці пачаліся з адкрыцця 22 кастрычніка вельмі цікавай выставы "Памяць Беларусі. Нацыянальны каштоўнасці з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі", якую арганізавала аддзел рукапісаў, рэдкая кнігі і старадрукаў на чале з вядомым і выдатным знаўцам старадрукаў Т. Рошчынай — загадчыцай аддзела. Чытачы ўпершыню ўбачылі рукапісныя кнігі XV—XVIII стагоддзяў на захаднеўрапейскіх і ўсходніх мовах — санскрыце, іўрыце ("Тора", "Пяцікніжжа Майсея", XVIII ст.); арабскай, персідскай ("Бяседа закаханых", XVI стагоддзе), на славянскіх, у тым ліку беларускага паходжання: евангелле "Новагорада Литовскага" другой паловы XVI стагоддзя, напісанае царкоўнаславянскай мовай; перакладзены ў канцы XV — пачатку XVI стагоддзяў на старажытнабела-

рускай, выдадзеныя на польскай і лацінскай мовах: "Slowy i sprawy Iesusa Krystosa"; "Wthore księgi Lukasa Swietego" (1566 год), а таксама унікальны і знакаміты "Rosarium et officium" з медзьяртамі беларускага мастака А. Тарасевіча (Вільня, 1678—1679); драматычныя творы — 16 п'ес Урсулы Радзівіл, выдадзеныя ў Жоўке (1754, Украіна), дзе таксама была рэзідэнцыя Радзівілаў. П'есы ставіліся ў іх Нясвіжскім тэатры.

У асобных раздзелах можна было ўбачыць вучэбныя кнігі "Словарь юридический" Ф. Ланганса (Полоцк, 1791 год), "Лексікон славенский", 10 рускіх выданняў пяціроўскіх часоў, у тым ліку кнігу Вільсоны "Правила о пяти чинах архитектуры" (1722 год). Вялікую каштоўнасць для даследчыкаў гісторыі Беларусі маюць выстаўлены "Хронікі" М. Стрыкоўскага (1582), А. Гваньіні (1611), М. Кромера (1568).
Беларуская кніга XIX — пачатку

развіццё міжнародных кантактаў у гэтай справе, абмен вопытам, павышэнне прафесійнай адукацыі кадраў (абменныя стажыроўкі), дыялогі па культурна-асветнай дзейнасці, здзяйсненне ідэі культурнай інтэграцыі. Яна ж паведаміла, што, улічыўшы ўзнікшыя пасля 1992 года праблемы, сябры Асамблеі распрацавалі "Мадэльны бібліятэчны кодэкс" для краін СНД, згодна з якім будзе зноў рассылацца абавязковыя платныя экзemplяры ўсіх выданняў у межах СНД; што Асамблея будзе дамагацца зацвярджэння "Палажэння аб міжбібліятэчным абмене ў краінах СНД", у якім будзе прадугледжаны льготны тарыф на перасылку абавязковых экзemplяраў. Дарэчы будзе тут прыгадаць, што ў час працы гэтай канферэнцыі адбылася ў сесіа Бібліятэчнай Асамблеі Еўразіі, прысвечаная 75-годдзю НББ.

Цікавы быў даклад выканаўчага дырэктара Фонду інфарматызацыі Беларусі В. Дравіцы "Стварэн-

ЗАХАВАЛЬНИЦА ПАМЯЦІ БЕЛАРУСІ

рускую мову сярэднявекавы твор "Тайная тайных, або Арыстоцелевы врата"; "Жыццё Грыгорыя архіепіскапа Амірыцкага" і інш.; спеўныя рукапісы крукавай і лінейнай натацыі першай паловы XVII і другой паловы XVIII стагоддзяў і г. д.

І хоць рукапісныя кнігі пісаліся на тэрыторыі сучаснай Беларусі на м'яжы X—XI стагоддзяў у такіх цэнтрах старажытнай беларускай культуры, як Полацк, Тураў, Друцк, Пінск і інш., у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі іх няма. Рукапісная кніжная спадчына Беларусі XI—XV стагоддзяў намі страчана.

Узнікненне кнігадрукавання ў Еўропе звязана з дзейнасцю Іагана Гутэнберга і датуецца 40-мі гадамі XV стагоддзя. Вядома, што да канца XV стагоддзя ў Еўропе ўжо дзейнічалі сотні друкарняў, якія выдавалі за гэты час некалькі мільёнаў паасобнікаў, што цяпер называюць інкунабуламі. Іх у Нацыянальнай бібліятэцы захоўваецца 44 паасобнікі, сярод якіх на выставе чытачы ўбачылі шэдэўр друкарскага майстэрства "Сусветную хроніку" Х. Шэдэля (1493 год, Нюрнберг, з 1 806 цудоўнымі гравюрамі) і "Гісторыю Апалянія караля Цірскага" (1470 год, якія захавалася ў свеце ўсяго 12 паасобнікаў) — гэта самая старая друкаваная кніга ў НББ. Амаль з 200 палеаграфічных (так называюць кнігі, выдадзеныя з 1501 па 1600 год) на выставе можна было ўбачыць набытыя бібліятэкай у 1925 годзе 10 выпускаў (з 23) Пражскай бібліі Ф. Скарыны (у 6-ці пераплётах). На жаль, толькі такой малой калекцыяй кніг нашага першадрукара валодае Беларусь. Не маем мы і першай яе кнігі "Псалтыр", выдадзенай у Празе 6 жніўня 1517 года, і ніводнай кнігі Ф. Скарыны з выдадзеных ім у Вільні. Дарэчы будзе прыгадаць, што Дзяржаўны гістарычны музей Расіі мае 89 паасобнікаў кнігі Ф. Скарыны.

Затое можна было ўбачыць "Псалтыр" 1576 года П. Мсціслаўца, выдадзены Мамонічамі ў Вільні, і першае выданне Астрожскай "Бібліі" (1581 год) і "Апостал" (1574 год, Львоў) Івана Фёдарова, які, як і П. Мсціславец, паходзіў з Беларусі; "Евангелле вучыцельнае" Васіля Гарабурды (каля 1580 года, Вільня, друкарня братаў Мамонічаў), асобныя кнігі з Магілёўскай друкарні Вашчанкаў.

Паколькі ў XVI—XVIII стагоддзях на Беларусі выдаваліся кнігі не толькі кірылічнымі літарамі на старажытнацаркоўнай і старажытнабеларускай мовах, але і лацінскімі на польскай, лацінскай і іншых мовах у гарадах Брэст, Нясвіж, Лоск, Любча, Полацк, Супрасль, Слонім, Ашмяны, Браслаў, Вільня і інш., то НББ мае калекцыю такіх кніг, з якой на выставе можна было ўбачыць тры унікальныя выданні Брэсцкай друкарні (1550—1570 гадоў) — першай на тэрыторыі сучаснай Бела-

XX стагоддзяў была прадстаўлена першымі і прыкметнымі выданнямі Ф. Багушэвіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, асобнымі нумарамі першай нелегальнай газеты "Мужыцкая праўда", што выдавалася К. Капілюшкім, пазнейшымі — "Нашай доляй" і "Нашай нівай".

Асобна прадстаўлены выданні з аўтографамі вядомых вучоных, пісьменнікаў, мастакоў. Гэта дароўныя надпісы М. Багдановіча, Ц. Гартнага, Цёткі, А. Сапунова, М. Шагала, М. Гогала, Сальватара Далі, Эмілія Залы і інш.

Сярод бібліяфільскіх выданняў вылучаецца кніга "Метамарфозы" Авідзія (1931) з афортамі П. Пікасо і з яго подпісам — адна з найвыдатнейшых работ мастака як ілюстратара.

Мастацтва пераплёту паказваецца ва ўсіх раздзелах выставы. Беларускі, рускі, захаднеўрапейскі, усходні пераплёты адрозніваюцца матэрыялам, стылем афармлення, прафесійным узроўнем выканання. Узорам практычна недаследаванага пераплётнага мастацтва Беларусі з'яўляецца адзіны ў калекцыі пераплёт з выціснутым месцам і годам стварэння: w Slucku roku MDCCXXIII (1742). Побач — Евангеллі ў сярэбраных аправах. Асобнае месца займаюць вытанчаныя уладальніцкія (бібліяфільскія) пераплёты канца XIX — пачатку XX стагоддзяў — з цісненнем, дублюрай, залатым абрэзам, металічнымі накладкамі.

Выставу можна было аглядзець толькі на працягу дзевяці дзён. Працягваліся юбілейныя святкаванні на Міжнароднай канферэнцыі, якая праходзіла ў Рэспубліканскім культурна-асветніцкім цэнтры Упраўлення справамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

У канферэнцыі прынялі ўдзел госці з Расіі, ЗША, Літвы, Казахстана. Выступаючыя з былых рэспублік СССР адзначалі паўсюднае скарачэнне колькасці бібліятэк, толькі пяцідзесяціпрацэнтнае запавяненне штатных адзінак у дзеючых бібліятэках з-за нізкай заробатнай платы; адсутнасць у бібліятэках з 1992 года былых абавязковых экзemplяраў кніг, часопісаў і газет, выдадзеных на тэрыторыі былога СССР; высокія мытныя тарыфы за перасылку літаратуры па абмену; праблемы ў захаванні і бяспецы дакументальных помнікаў у бібліятэчных фондах з-за недахопу плошчаў і абсталявання для падтрымання неабходных умоў захоўвання кніг, рукапісаў і г. д.

Галоўны каардынатар Бібліятэчнай Асамблеі Еўразіі кандыдат педагогічных навук, намеснік дырэктара Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі Н. Ігумнава ў сваім дакладзе "Бібліятэчная Асамблея Еўразіі: вынікі дзейнасці за пяць год" адзначыла, што ў яе ўступілі дзяржаўныя бібліятэкі ўсіх былых рэспублік СССР, у тым ліку і нацыянальныя бібліятэкі Прыбалтыкі. Н. Ігумнава прыгадала, што мэтай Асамблеі —

не навукова-інфармацыйнай сеткі і яе рэсурсаў у Рэспубліцы Беларусь". Яна паведаміла, што на базе навуковых бібліятэк Беларусі ствараецца "Зводны электронны міжбібліятэчны каталог тыпавай бібліятэчнай сістэмы магнітапаўтных носьбітаў інфармацыі" з мэтай доступу да міжнародных інфармацыйных рэсурсаў. Праграма развіцця гэтага каталога абмяркоўвалася ў 1996 годзе на міжнароднай канферэнцыі. Яна ж адзначыла, што сеткавая інфраструктура ў Беларусі развіваецца марудна, бо няма пастаяннага фінансавання. І таму абласныя цэнтры бібліятэк будуць падключаны да электроннага каталога (ЗЭМК) пазней. Ужо ў першай палове 1998 года ў яго будуць падключаны бібліятэкі і ўстановы, размешчаныя ўздоўж праспекта Ф. Скарыны ў Мінску праз нацбелтэлекамунікацыі і праз спадарожнік. Пры гэтым распрацоўваюцца традыцыйныя каталожныя карткі на аснове міжнародных фарматаў. Інфармацыйныя базы даных музеяў, архіваў, фальклорных цэнтраў будуць далучаны пазней, як і Банк даных па ўсёй культурнай спадчыне.

Удзельнікі канферэнцыі на другі дзень працавалі ў пяці секцыях. Мяне цікавіла секцыя "Гістарычныя кнігазборы. Кнігазборы Радзівілаў". Цікавымі былі ўсе даклады, але асабліва хочацца адзначыць даклады Т. Рошчынай "Бібліяграфічная рэканструкцыя гістарычных беларускіх кнігазбораў", доктара Зоі Ярашэвіч-Пераспаўцаў "Кнігазборы Радзівілаў. Гісторыя пытання ў Польшчы", доктара гістарычных навук М. Нікалаева "Бібліятэчныя зборы Радзівілаў—Сапегі: спроба параўнальнай характарыстыкі", доктара Юозаса Тумяліса "Да гісторыі радзівілаўскіх збораў". Бібліятэка Багушэвіча Радзівілаў, В. Пуцко "Старажытныя славянскія рукапісы ў бібліятэках Беларусі" і іншыя.

З прачытаных дакладаў высветлілася, што ў Беларусі толькі пачалося даследаванне яе гістарычных кнігазбораў. Напрыклад, А. Барабаш, малодшы навуковы супрацоўнік нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, паведаміла, што пакуль не даследаваная музейная калекцыя з 2 тысяч экзemplяраў рукапісных кніг і старадрукаў, асноўная частка якіх паступіла сюды ў 1957 годзе з Будслаўскага кляштара бернардынцаў. Толькі вызначаны шляхі для даследавання шматлікіх кнігазбораў Мінска, Гродна, прыватных бібліятэк беларускай шляхты і дзяржаў першай паловы беларускага Адраджэння, сабраных у пачатку XX стагоддзя, а таксама бібліятэк рэпрэсаванай прафесуры на працягу 30—40 гадоў і г. д. Але добра, што навукоўцы-бібліяфілы сабраліся разам, высветлілі стан гэтай справы і намяцілі шляхі далейшых навуковых распрацовак.

Мая ЯНІЦКАЯ.

У Крычаве ў пачатку восені адбыўся міжнародны фестываль фальклору. Сюды прыехалі самадзейныя выканаўцы частушак, народных песень і танцаў з гарадоў Хіславічы Смаленскай вобласці і Трубчэўск Бранскай вобласці.

Фота Валерыя БЫСАВА.

турамі, новыя формы яго бытавання і перспектывы далейшага развіцця.

Што ж сваёй традыцыйнай культурай нам, беларусам, варта ганарыцца, бо, нягледзячы на мноства праблем, у першую чаргу, матэрыяльных, яна не знікла, не растварылася ў безліч войн і іншых палітычных і грамадскіх узрушэнняў, якія адбываліся на нашай тэрыторыі. Пацвярджэнне гэтаму — праца шматлікіх таленавітых майстроў і фальклорных ансамбляў, фестываляў і выстаў народнай творчасці, навуковыя дасягненні ў галіне фалькларыстыкі. А яшчэ — апантаная дзейнасць работнікаў культуры рэспублікі, якіх не палохае бездань праблем, беднасць эканомікі, мізэрнасць аплаты іх працы, бо ў многім дзякуючы іх намаганням не гіне наша унікальная і багатая народная спадчына. Шмат гэтых людзей таксама прыехала на канферэнцыю, і, прызнаюся, вельмі прыемна было тут сустрэцца з імі — загадчыкамі аддзелаў культуры з Віцебшчыны і Гомельшчыны, работнікамі ўстаноў народнай

асновай для фарміравання чалавека трэцяга тысячагоддзя. І цяпер, і праз тысячу гадоў у кожнага чалавека, у кожнага народа павінна быць свая Радзіма, свая мова, свая культура. Усе высокацывілізаваныя грамадствы "асуджаны" на суседскае ўзаемаіснаванне, і важным аспектам гэтага суседства павінны стаць узаемапавага, узаемаразуменне, узаемацікаванасць.

Пацвярджэннем гэтай думкі могуць стаць словы рэктара Беларускага інстытута праблем культуры, аднаго з навуковых кіраўнікоў канферэнцыі, прафесара Уладзіміра Скараходава: "Мы на парозе XXI стагоддзя, і ўжо адчуваецца, што яно будзе яшчэ пакручачэй ад веку цяперашняга. Ды ўсё ж у бясконцым пазнанні свету людскі розум здольны, абавіраючыся на навуку, акрэсліць сапраўднае прызначэнне культуры ў будучыні. І неўзабаве прыйдзе той час, калі чалавецтвам будзе ўваймадлена яе веліч і мудрасць".

Валяціна ТРАМБЦКАЯ.

**ДА ЮБІЛЕЮ ЯКУБА
НАРКЕВІЧА-ЁДКІ**

**ВЯРТАННЕ
ІМЯ**

На канец гэтага года — 27 снежня — прыпадае 150-годдзе з дня нараджэння выдатнага беларускага вучонага і ўрача, вынаходца і філантропа Якуба Наркевіча-Ёдкі.

З гэтай нагоды раённыя ўлады Уздзеншчыны падзяццям сябе міжнародную навуковую канферэнцыю «Якуб Наркевіч-Ёдка: вяртанне імя», якая мае адбыцца ў гарадскім пасёлку Узда 12 снежня гэтага года. Мяркуюцца ўдзел у ёй навукоўцаў і нашчадкаў вучонага як з блізкага, так і з далёкага замежжа, а таксама шырокага кола прадстаўнікоў грамадскасці, даследчыкаў, краязнаўцаў.

Зараз выйшаў з друку прысвечаны вучонаму пяты нумар часопіса «Беларуская мінуўшчына». Пра складаны шлях самасцвярджэння нашага даследчыка расказваецца ў падрыхтаванай да канферэнцыі брашуры «Парадоксы «электрычнага чалавека»».

Матэрыялы канферэнцыі падсумуюць вынікі першага, 25-гадовага, этапа адраджэння імя выдатнага суайчынніка і вызначаць шляхі і накірункі далейшага паглыблення ў сутнасць яго навуковай спадчыны. Асэнсаванне асобы навукоўца зараз скіравана яшчэ і на выяўленне яе як выдатнай культурнай з'явы Міншчыны канца мінулага — пачатку бягучага стагоддзяў.

Уладзімір КІСЯЛЁЎ.

Мікола АЛТУХОЎ

БЕЗ ПТУШАК

Птушкі, сонечныя гарэзы,
Пакідаюць свой родны край.
Не чуно
Песень іх у лесе,
І прыціх пажаўцелы гай.

Залаціцца краса лясная,
Фарбаў розных паўсюль стае.
Птушкі восенню не спяваюць,
А за іх
Лес шуміць, пяе.

ЛІСА

Здаецца, халоднае сонца,
Сцюдзёныя росы гараць,
Але, нібы тыя чырвоныя,
Лісты на зямлі зіхацяць.

На золку, ружовым і чыстым,
Калі расцвітае раса,
Ярчэй за асенняе лісце
Ля дрэў залаціцца ліса.

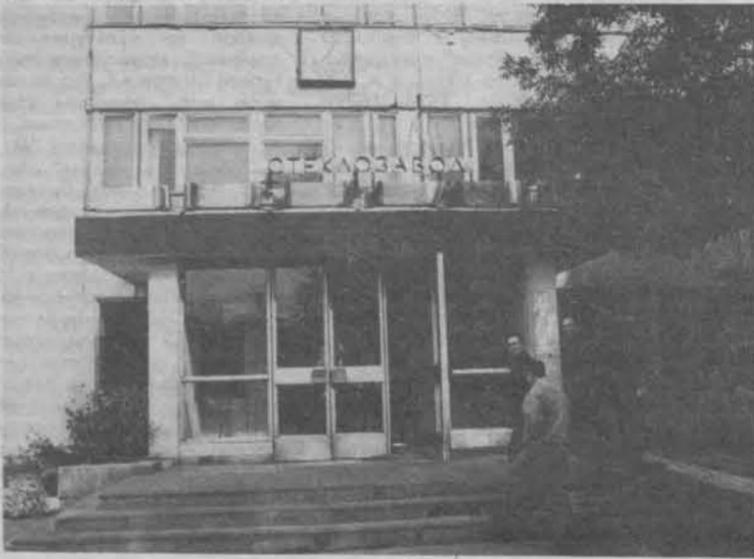
А сойка, пляткарка лясная,
Над гордай лісою пяе,
Што золата ў лесе хапае
Без яркага ўбрання яе.

КРЫНІЧКА

Лясы у залатым убранні,
Не дрэвы, а проста цуд,
А птушкі сцюдзёным раннем
Пакінулі родны кут.

Палаюць асіны, дзічкі,
Дуб факелам зіхаціць,
А восенняя крынічка
Булькоча, пяе, звяніць.

У росах трава лясная,
І ў ранішнія часы
Крынічка прыпамінае
Птушыныя галасы.

**ШКЛЯНЫ
ЦУД**

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

— Сорак гадоў таму назад, — звяртаюся да намесніка начальніка вытворча-тэхнічнага аддзела Мікалая Герасімовіча, — таксама хлопцы выдзімалі цудоўныя рэчы. Няўжо за кошт сваіх лёгкіх вымушаны ствараць дзівосны посуд і сёння? Хіба нельга неяк механізаваць гэтую работу?

— Не, — адказаў ён, — пакуль нідзе ў свеце нічога не вынайшлі.

І расказаў такую гісторыю. У старажытнасці славіліся канстанцінопальскія шкляныя вырабы. Прышэльцы з Рымскай імперыі, задумаўшы наладзіць у сябе іх вытворчасць, вывезлі з Канстанцінопаля шкловыдзімалшчыкаў і шліфавальшчыкаў. Пасялілі іх на востраве Мурана ў Венецыі, далі прывілеі, нават дазволілі людзям гэтай прафесіі жаніцца з патрыцыянкамі. Так паявілася на свеце знакамітае «венецыянскае шкло». Сакрэт яго вырабу вельмі ахоўваўся, хто яго выдаваў — нават каралі смерцю.

У беларускіх хлопцаў — шкловыдзімалшчыкаў і дзяўчат-шліфавальшчыц падобных праблем няма. Сакрэтамі яны дзеляцца ахвотна. Відаць, таму такія добрыя майстры выраслі тут, а іх вырабы славіцца ў Вялікаб-

рытаніі, Бельгіі, Францыі, Германіі, у іншых краінах.

Гісторыя шклозавода «Нёман» не такая доўгая, як у венецыянцаў. Ён пабудаваны ў 1883 годзе. У час другой сусветнай вайны быў разбураны, адноўлены ў 1947-м. Паступова ўзводзілі новыя карпусы, з'яўляліся прыгожыя вырабы. Прадукцыя з каляровага і некаляровага шкла стала дэкарыравацца люстранымі фарбамі, золатам, нумаровым шліфам. Вырабы з крыштала апрацоўваюцца алмазнай гранню. Колькасць шкловарных печу павялічылася да некалькіх дзесяткаў.

Прыемна пабыць на такім прадпрыемстве. Радасна за людзей, якія ствараюць прыгажосць. Іх посуд ідзе не то-

лькі ў продаж. Па спецыяльных заказах вырабляюцца аздабы для канферэнц-залаў, прыёмных пакояў і г. д.

Узоры прадукцыі дэманструюцца ў заводскім музеі. Такого багацця, характава мне не даводзілася бачыць нідзе. А каб агледзець тысячы экспанатаў, палюбавацца імі, дня не хопіць.

Прыемна, што на нашай зямлі ёсць завод, які робіць ёй гонар. Але і ў Бярозаўцы хапае праблем. Гэта і збыт прадукцыі, і недахоп грошай на зарплату. А галоўнае — экалагічная забруджанасць. Шкодных рэчываў у паветры ўтрымліваецца больш за дапушчальную норму.

— Экалагічнае становішча ў Бярозаўцы сапраўды складанае, — сказаў старшыня Гро-

дзенскага абласнога камітэта па выкарыстанні прыродных рэсурсаў і ахове навакольнага асяроддзя П. Путро. — Мы трымаем яго на кантролі, стараемся аздаравіць абстаноўку, дапамагам грашмыма. Летась камітэт выдзеліў на будаўніцтва ачышчальных збудаванняў восемсот мільёнаў, водаправода — пяцьсот мільёнаў рублёў.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОЎСКИ.

НА ЗДЫМКАХ: прахадная завода; шліфавальшчыца Тамара САВІНА; галоўны мастак Людміла МЯГКОВА; шкловыдзімалшчык Андрэй МІХАЙЛАЎ; шліфуюцца ваза.

Фота Віктара СТАВЕРА.

**Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ**

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 233-16-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, звярстана і аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку» (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 1612.
Падпісана да друку 17.11.1997 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.